

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

**Vraždy a násilí páchané nezletilci
jako selhání celého komplexu sociálních a pedagogických institucí**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce :

Mgr. Jiří Souček

Vypracoval :

Marek Opatřil

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vraždy a násilí páchané nezletilci jako selhání celého komplexu sociálních a pedagogických institucí“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 25.3.2010

.....
Marek Opatřil

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Jiřímu Součkovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat kolegům policistům zařazených na Polici ČR KŘP Brno, SKPV OOK – oddělení vražd za poskytnutí užitečných informací a konkrétních případů při vyšetřování vražd a násilné trestné činnosti.

Další poděkování patří pracovníkům Oddělení sociálně právní ochrany dětí při Městském úřadu Blansko za umožnění vykonání praxe na jejich oddělení, ze které byly některé poznatky v práci využity.

Marek Opatřil

OBSAH

Úvod.....	6
1. Vymezení pojmů.....	8
1.1. Osoba nezletilá.....	8
1.2. Trestní odpovědnost nezletilého pachatele.....	8
1.3. Trestný čin vražda.....	8
1.4. Ostatní násilné trestné činy.....	10
1.5. Okruh sociální pedagogiky.....	11
2. Výchovné prostředí dítěte s možností setkání se s násilím.....	12
2.1. Rodina.....	12
2.2. Školní prostředí.....	13
2.3. Sociální a pedagogické instituce.....	14
3. Rušivé vlivy s násilnickými jevy působící na výchovu dítěte.....	18
3.1. Samotný jednatel.....	18
3.2. Výchovné prostředí v rodině.....	19
3.3. Základní škola.....	20
3.4. Prostor mezi kamarády, bydliště.....	22
3.5. Mediální působení na jednotlivce.....	22
3.6. Poruchy chování.....	24
3.7. Dílčí závěr.....	25
4. Popis konkrétních případů vražd nezletilých pachatelů.....	27
4.1. Uherské Hradiště.....	28
4.2. Olešnice.....	36
5. Prevence předcházení násilí ze strany nezletilých pachatelů.....	42
5.1. Rozdělení prevence.....	43
5.2. Preventivní programy.....	44
5.3. Dílčí závěr.....	47

Závěr.....	48
Resumé.....	51
Anotace.....	51
Seznam použité literatury.....	53
Seznam příloh.....	55

Úvod

V posledních letech dochází v naší společnosti u pachatelů násilných trestných činů ke snižování věkové hranice. Nárůst násilné trestné činnosti u mladistvých a nezletilých je nepochybně odrazem současné situace ve společnosti. U mladistvých a nezletilých dochází ke zvýšenému absorbování násilí v běžném životě. Každodenně je současná mládež konfrontována s nejrůznějšími formami násilí, preferované zejména ve filmech, různých bojových počítačových hrách a také podrobným zveřejňováním různých násilných trestných činů v médiích. Mladistvým a dokonce i nezletilcům jsou dnes přístupné filmy s notnou dávkou brutality, jaké se v minulosti promítaly vojenským zabijákům pro posilování jejich psychické odolnosti. V lehce dostupných počítačových hrách se mládež stává samotným agresorem a iniciátorem různých přestřelek a přímo zabíjení.

Jsme schopni vést v různých úrovních dalekosáhlé diskuse o škodlivosti alkoholu nebo drog na vývoj mládeže, ale stupňující násilí jako by nebylo společenským problémem. Snažíme se mládež bránit před volným přístupem k pornografickým materiálům, před jakýmkoliv stykem s alkoholem nebo drogou, ale filmy s přehnanou brutalitou a různé bojové počítačové hry spojené vždy s velkou reklamní kampaní, které mají možná horší dopad na jejich budoucí vývoj, se nikdo nesnaží zakázat ani omezit. Pokud se pouze spokojíme s konstatováním filmových tvůrců, pracovníků televizních společností, kin a distributorů počítačových her, kterým jde o nemalé finanční zisky, že žánr s násilnou tematikou je oblíbený a nepodnikneme kroky k omezování násilí v běžném životě, bude tento trend stále pokračovat. Pokračováním takového trendu bude neustálé snižování věkové hranice pachatelů brutálních násilných trestných činů.

Sklony k násilí u současné mládeže je nutné odhalovat již v dětství. První náznaky je nutné rozpoznat již v rodině. U některých dětí, kde rodinné zázemí z různých důvodů není, musí rodinu zastoupit různé sociální a pedagogické instituce, do kterých dítě dochází nebo ve kterých se dlouhodobě zdržuje.

Ve své bakalářské práci se chci zaměřit především na nevědomé působení celé naší společnosti na děti školního věku v návaznosti na jejich vzrůstající agresivitu. Na základních školách interpretovat, rozebrat a posoudit problematiku násilí mezi dětmi a prorůstání násilí působené dětmi na vyšší věkové kategorie. Zároveň se zabývat a posoudit, zda v současné době existuje dostatečná provázanost mezi sociálními

a pedagogickými institucemi s ohledem na včasné rozpoznání agresivity u určitého jednotlivce a možnost předejít spáchání násilných trestných činů, u nichž jsou pachatelé děti, jakož i nalezení určitých východisek a řešení, směřujících ke snížení tohoto negativního jevu. Hlavní cíl své práce spatřuji ve zjištění, jakým způsobem a na jaké úrovni je naše společnost schopna ovlivnit vývoj dítěte tak, aby nedocházelo k narůstání násilné trestné činnosti dětí a zamyslet se nad možným řešením předcházení podobných problémů.

Sám jako policista zařazený na okrese Blansko na úseku odhalování a objasňování násilných trestných činů budu podklady pro svoji práci získávat od kolegů zařazených na oddělení vražd při Polici ČR - KŘP Brno a dále od zkušených pracovníků pracujících s dětmi při městských úřadech na odděleních sociálně právní ochrany dětí. Předpokládám, že při rozhovorech s těmito pracovníky se dozvím o důležitosti brzkého rozpoznání jakéhokoliv sklonu dítěte k násilí, případně o postupech vyšetřování trestné činnosti nezletilých pachatelů.

1. Vymezení pojmů

1.1. Osoba nezletilá

V ustanovení § 15 zákona číslo 40/2009 Sb. - trestní zákoník - je s ohledem na věk pachatelem trestného činu osoba starší patnácti let. V trestním zákoníku, který od 1.1.2010 vešel v platnost na místo trestního zákona, se původně navrhovalo snížení této věkové hranice na čtrnáct let. V konečné verzi však byla ponechána věková hranice patnácti let

1.2. Trestní odpovědnost nezletilého pachatele

Trestní odpovědnost s ohledem na věk je upravena v zákoně č. 141/1961 Sb. – trestní řád, kde je uvedena nepřipustnost trestního stíhání v § 11, odst. 1, písm. d) u osoby, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná. Od 1.1.2010 účinností zákona číslo 40/2009 Sb. - trestní zákoník je trestní odpovědnost upravena v § 25 - pachatel, který v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok věku, není trestně odpovědný.

1.3. Trestný čin vražda

Naše právo vymezovalo do 31.12.2009 dle zákona č. 140/1961 Sb. - trestní zákon pouze vraždu a vraždu novorozeného dítěte matkou nikoli jiné formy úmyslného usmrcení. Dle trestního zákona byl trestný čin vraždy součástí hlavy VII. jeho zvláštní části mezi trestnými činy proti životu a zdraví. Oproti tomu zná naše právo v současné době termín zabití, který vešel v platnost dne 1.1.2010 účinností zákona číslo 40/2009 Sb. - trestní zákoník. V trestním zákoníku je trestný čin vraždy zanesen taktéž v jeho zvláštní části, ale již v hlavě I. mezi trestnými činy proti životu a zdraví, díl 1. trestné činy proti životu. V trestním zákoníku oproti trestnímu zákonu došlo ve zvláštní části k přesunutí trestných činů proti životu a zdraví osob apod. do první hlavy zvláštní části, což svědčí o tom, že současní zákonodárci dávají těmto hodnotám větší váhu a jsou oproštěni od politického dění.

§ 140 vražda dle z.č. 40/2009 Sb. - trestní zákoník (§ 219 dle z.č. 140/1961 Sb.)

- (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.
- (2) Kdo jiného usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.
- (3) Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odst. 1 nebo 2
 - a) na dvou nebo více osobách,
 - b) na těhotné ženě,
 - c) na dítěti mladším patnácti let,
 - d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,
 - e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,
 - f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,
 - g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,
 - h) opětovně,
 - i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo
 - j) v úmyslu získat pro sebe nebo jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.
- (4) Příprava je trestná.

Objektem trestného činu dle **§ 140 vražda** (§ 219) trestního zákoníku je lidský život. V dokumentech o lidských právech se uvádí lidský život na prvním místě mezi právy (čl. 6 Listiny základních práv a svobod, čl. 2 Evropské úmluvy). Pro trestní právo je významné vymezit začátek a konec lidského života. Je otázka, do kterého okamžiku je ve smyslu trestního zákona lidská bytost plod a odkdy je člověkem. Tímto časovým rozhraním je v současnosti brán začátek porodu.

Předmětem útoku trestného činu vraždy je člověk, v případě trestného činu dle § 142 vraždy novorozeného dítěte matkou se jedná o novorozené dítě.

Pachatelem vraždy může být kdokoliv, u § 142 (§ 220) jen matka novorozeného dítěte.

Objektivní stránka trestného činu vražda záleží v usmrcení, prostředky nerozhodují. Mohou být i psychického rázu – vyvolání zděšení, působení duševních útrap. I když byla zjištěna tzv. klinická smrt (zástava srdce a dýchání), nejde o dokonanou vraždu, jestliže se včasným zákrokem podařilo poškozeného zachránit. Zvláště surový způsob provedení vraždy je jednání s extrémně vysokou mírou brutality. Zvláště trýznivý způsob je např. pozvolné udušení oběti.

Po subjektivní stránce u trestného činu vraždy je třeba úmyslu. Podle míry zavinění se rozlišuje, zda jde skutečně o trestný čin vraždy dle § 140 (§ 219) nebo podle jiných ustanovení – může se jednat o trestný čin usmrcení z nedbalosti nebo o některý z trestných činů vymezených v dílu 2 mezi trestnými činy proti zdraví (Novotný a kol., 2004).

1.4. Ostatní násilné trestné činy

Násilné trestné činy v nové úpravě trestního zákoníku jsou zakotveny v jeho Zvláštní části v hlavě I., což jsou trestné činy proti životu a zdraví, v hlavě II., což jsou trestné činy proti svobodě a právům a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství a v hlavě III., což jsou trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Oproti znění trestního zákona jsou v trestním zákoníku některé zcela nové trestné činy a trestné činy jsou uspořádány v jiných hlavách zvláštních částí zákonů. Vzhledem k zaměření na nezletilé pachatele násilné trestné činnosti budou dále uvedeny pouze takové trestné činy, u kterých je reálný předpoklad pachatelů této věkové hranice, tedy pachatelů mladších patnácti let. U neuvedených trestných činů násilného charakteru může být pachatelem osoba nezletilá jen ve výjimečných případech. Jedná se tedy zejména o trestný čin ublížení na zdraví, ublížení na zdraví z nedbalosti, těžké ublížení na zdraví, těžké ublížení na zdraví z nedbalosti, mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, rvačka, omezování osobní svobody, loupež, vydírání, omezování osobní svobody vyznání, porušování domovní svobody, znásilnění, sexuální nátlak a pohlavní zneužití.

1.5. Okruh sociální pedagogiky

V souladu s pojmy z oblasti trestního práva souvisejí i pojmy z odvětví **sociální pedagogiky**. Jedná se o aplikovanou společenskovědní disciplínu, která z pohledu životní praxe integruje a dále rozvíjí teoretické poznatky humanitních, pedagogických a dalších společenských věd, které jsou významné pro sociálně pedagogické činnosti. Zaměřuje se na každodennost života jedince a jeho ochranu před škodlivými vlivy, vede ho ke spoléhání na sebe sama, k hledání vlastních cest, ke svépomoci. Analyzuje dynamické vztahy mezi jedincem a prostředím, zkoumá propojenost bio-psycho-sociálních jevů ovlivňujících sociální integraci, zvládání životních situací jedincem a kvalitu jeho života (Kraus, 2004).

Sociální pedagogika má vztah k několika dalším vědním disciplínám, a to např. k sociologii, psychologii, filosofii a také k právu. Ve vztahu k právu a k právním disciplínám nám poskytuje poznatky o normách, týkajících se sociálně výchovné práce. Dále je také ve vztahu k **etopedii**, což je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá rozvojem, výchovou a vzděláváním dětí, které mají poruchy chování. Další pojmy ze sociální pedagogiky budou postupně uváděny v následujících kapitolách této práce (Kolektiv autorů IMS, Základy speciální pedagogiky, 2003).

2. Výchovné prostředí dítěte s možností setkání se s násilím

Na úvod této části se zmíním o pojmu **výchova**. Pedagogický slovník uvádí: „Výchova je proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji“. K záměrnému působení dochází v několika možných **prostředích**. Jedná se o prostor, který vytváří podmínky pro život, jedná se o předměty, jevy existující kolem nás, nezávisle na našem vědomí. Prostředí člověka zahrnuje mimo materiálních systémů i systémy duchovní, což je věda, umění, morálka apod. Tento prostor vytváří podmínky pro život, nebo-li životní prostředí. Při spojení pojmů výchova a prostředí zjistíme, že každý výchovný proces se odehrává v nějakém prostředí – **výchovném prostředí**. Do výchovného prostředí můžeme zařadit rodinu, školu, volnočasové aktivity, média apod. Prostředí v souvislosti s výchovným procesem plní dvě funkce, a to *funkci situační* a *funkci výchovnou*. První funkce vychází z toho, že každá výchovná činnost se realizuje v určitém konkrétním prostředí, které tvoří kulisu výchovné situací. Druhá funkce respektuje intencionální (přímé) a funkcionální (nepřímé) výchovné působení (Kraus 2004).

Z moderního hlediska je výchova chápána jako proces záměrného a cílevědomého utváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulující jeho vlastní snahu stát se vnitřně integrovanou, autentickou a socializovanou osobností.

2.1. Rodina

Jednoznačná definice pojmu rodina je velmi problematická. Liší se podle přístupu různých vědních disciplín jako je sociologie, psychologie, právo nebo demografie. **Rodina** je chápána jako strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. Je nejvýznamnějším socializačním činitelem, stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost jej ovlivňovat v nejdůležitější fázi. Je to přirozené prostředí, do kterého se člověk rodí, aniž by si mohl vybrat jiné a přejímá to, co je v něm připraveno rodiči.

Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování. Není ale neměnnou institucí, její funkce se v novodobé historii výrazně proměnily. V posledních čtyřiceti letech dochází jak u nás, tak i v západoevropských státech ke snížení párů uzavírajících manželství, snižování porodnosti, zvyšuje se věk, ve kterém se uzavírají první manželství a stoupá počet rodin, přičemž o dítě pečuje jen jeden rodič. Evropská společnost, a s ní i rodina, přechází z období industriálního do období postindustriálního. Ženy jsou emancipované, vstupují ve velké míře na trh práce, což mění jejich chuť a možnost angažovat se v rodině v tradiční ženské roli – v roli hospodyně a vychovatelky dětí. Ženy se oproti minulosti začínají uplatňovat v odvětvích jako je politika nebo veřejná sféra. Tyto současné trendy žen se dostávají do konfliktu s potřebami dítěte a s tradičně nízkou ochotou mužů participovat na výchově dětí a provozu domácnosti.

Tradiční pojítka rodiny v současné době ztrácejí na významu. Velice často chybí vazba mezi rodičovstvím a partnerstvím. Děti vychovávané jen jedním z rodičů bez rozdílu, zda se jedná o matku nebo otce, mívají o něco horší výsledky ve škole, mají více zdravotních a psychických problémů a dochází u nich k častějším střetům se zákonem než u dětí ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči. Soudobé průzkumy ukazují na faktor, že přítomnost otce v rodině brání delikvenci syna.

Mezi další novodobé trendy patří přebírání téměř všech dřívějších kompetencí rodiny korporativními subjekty – státem, jeho organizacemi, i organizacemi nestátními. Dítě navštěvuje od útlého věku různá kolektivní zařízení a také v dospívání i v dospělosti se většina lidských aktivit odehrává mimo rodinu (Matoušek, Kroftová, 1998).

2.2. Školní prostředí

Stát, který chce vyvažovat zájmy jednotlivce a společnosti, musí mít dobrou vzdělávací politiku. Vzdělávací politika souvisí se systémem školství a vzdělávání. **Vzdělávání** je proces získávání vědomostí a znalostí, které se získávají učením během výuky na různých školách, získáváním zkušeností apod. Výsledkem vzdělávacího procesu u jedince je **vzdělání (edukace)**, což je soubor získaných vědomostí. Zájmy společnosti, které jsou ve hře, však nejsou stejnorodé, i ty musí dobrá vzdělávací

politika harmonizovat. Kriminalita dětí a mládeže je jev u nás i v západoevropských zemích stále spojený s nezaměstnaností, s nemajetností, s nedostatečným vzděláním, často i s nedokončeným základním vzděláním, s nízkou motivací k práci. Podhoubím kriminality jsou v postindustriální společnosti převážně sociálně hendikepované vrstvy obyvatel. Vzdělávací politika státu proto může potenciálně kriminalitu redukovat, neboť může lidem pomáhat, aby se ze svých sociálních hendikepů vymaňovali.

V naprosté většině našich škol dosud převládá frontální vyučování odpovídající tradičnímu modelu vzdělávání, který počítá jen s předáváním „poznatků“ směrem od učitele k dítěti. Děti v našich tradičních školách soutěží v reprodukci získaných znalostí, nesoutěží ve schopnosti nacházet svá vlastní řešení reálných problémů společnosti. Neustále se u nás objevují velké rozdíly mezi různými skupinami žáků a studentů, mimo jiné mezi dětmi z rodin vysokoškoláků a dětmi z rodin se základním vzděláním. To stejné platí i mezi chlapci a děvčaty a také mezi gymnazisty a uční. Schopnost dětí z našich škol aplikovat školské znalosti je ve srovnání s mezinárodním měřítkem podprůměrná.

Žáci současných škol jsou sice ve školách vedeni ke kázni, což není u rizikových dětí zanedbatelné, ale nepřímou jsou vedeni i k nesamostatnosti, k závislosti na autoritě učitele. Tato závislost se však u rizikových dětí může snadno zvrátit v odpor k učitelské autoritě (Matoušek, Kroftová, 1998).

2.3. Sociální a pedagogické instituce

Jestliže byla zmíněna rodina, je nutné zmínit i druhou stranu, tedy kategorii dětí, které rodinné prostředí ve svém životě nepoznaly. Jde o děti, které byly vychovávány v různých kolektivních institucionálních zařízeních, prošly celou sérií náhradních domovů. Takové děti mají oslabenou schopnost k navazování vztahů a nalézání uspokojení ve vztazích. Jejich delikventní chování v průběhu dospívání může být projevem jejich naivity a vidění světa, které neměly možnost korigovat ve vztahu k respektovanému dospělému a také ve vztahu k mimoústavním institucím. Jejich adaptace na ústav jako takový je samozřejmě lepší, než adaptace na samostatný život mimo ústav, a proto pro ně může být vazba i vězení v podstatě známým prostředím, které nevědomky upřednostňují před samostatností a životem mimo ústavu.

Mezi instituce, které jsou v současné době v našem státě dětem „k dispozici“, patří v první řadě **pedagogicko – psychologické poradny**, jejichž činnost je zaměřena na komplexní psychologickou, speciálně – pedagogickou pomoc a sociální diagnostiku zjištění příčin poruch učení nebo příčin poruch chování. Poradny se mimo jiné podílejí na zpracování plánů aktivit v oblasti prevence sociálně – patologických jevů, drogových závislostí a koordinaci jejich realizace.

Další institucí jsou **sociální pracovníci a sociální kurátoři při městských úřadech**, do jejichž náplně práce patří pečovat o děti mladší patnácti let, které se dopustily činu, jenž by byl u staršího člověka klasifikován jako trestný, o mladistvé ve věku 15-18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a bylo u nich zahájeno trestní stíhání a konečně o děti a mladistvé, kteří mají opakované vážné poruchy chování (např. časté útěky z domova, zneužívání návykových látek, absence ve škole apod.).

V současné době je v našem státě legislativně upraveno nařizování ochranné a ústavní výchovy dětí, a to zákonem číslo 102/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Na jeho základě jsou děti nejen kriminálně závadové, ale i děti z rodinného prostředí s nízkým sociálně – kulturním postavením, ohrožené sociálně – patologickými jevy, a děti ohrožené poruchami emocí a chováním, umísťovány do různých ústavů nebo domovů, kde u dětí dochází k etopedické péči:

- **diagnostický ústav** – je vstupním diagnostickým zařízením, kterým prochází každý jedinec, má – li být umístěn v rámci výkonu ústavní nebo ochranné výchovy a plní funkce diagnostické, vzdělávací, terapeutické, organizační, koordinační, výchovné a sociální.
- **dětský domov** – patří do systému školských zařízení pro výkon ústavní výchovy. Jsou zde umísťovány převážně děti, které nemají vážné poruchy chování. Dětský domov plní ve vztahu k dětem úkoly převážně výchovné, vzdělávací a sociální.
- **dětský domov se školou** – je určen pro výkon ústavní výchovy, výjimečně ochranné výchovy. Jejich úkolem je zajišťovat komplexní péči o děti zpravidla od šesti let do ukončení povinné školní docházky, mají – li závažné poruchy chování, nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují léčebně výchovnou péči .

- **výchovný ústav** – pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní tento ústav úkoly výchovné, vzdělávací a sociální (Kolektiv autorů IMS, Základy speciální pedagogiky, 2003).
- **střediska výchovné péče** – v naší republice se jedná o nejnovější instituci zřízenou děti a mládež jako součást sítě institucí preventivně výchovné péče a zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Organizačně jsou začleněna pod ředitelství diagnostického ústavu. Základním účelem těchto středisek je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte. Např. ve středisku výchovné péče Klíčov je program stanovený na půl roku až jeden rok, v případě potřeby i delší. Hlavní částí programu je skupinový program pro děti, rodinné poradenství a terapie a možnost docházení rodičů do skupiny. V případě potřeby lze dítě umístit na celodenní či pobytové oddělení na osmi týdenní program (Linka bezpečí, 06/07 2007).

Výchovu dětí ve všech popsaných **výchovných prostředích** považují v současné době za jeden z nejdůležitějších úkolů společnosti. S výchovou se dítě setkává poprvé přímo ve své rodině. Každá rodina má na výchovu dítěte jiné názory, jedni souhlasí se zákazy různých aktivit, jiní ne. Další souhlasí s fyzickým trestáním dítěte, jiní je odmítají. Každý rodič si pamatuje, jakým způsobem byl v rodině vychováván on a snaží se v ní buď pokračovat nebo na ní něco změnit. Těžko ale do své výchovy přenáší poznatky od jiných. Vůbec nejtěžší je výchova dětí ve škole. Pedagog má v lepším případě na starost dvacet dětí. V takovém počtu dětí udržet, aby byly vůbec schopny vnímat výklad apod., je těžký úkol. V každém takové kolektivu se najde mezi dětmi tzv. rušivý element, ke kterému se mohou postupně přidávat další členové kolektivu. Jak na takovéto elementy reagovat je opět velice složité. Provázanost mezi rodinou a školou musí fungovat, i když v současné době je hodně případů, kdy pedagog rodiče dítěte vůbec nevidí třeba po celý školní rok. Tento jev na dítě může působit jak v případě dítěte se špatnými výsledky, tak na dítě s vynikajícím prospěchem. Na jedné straně si dítě může myslet, že se o jeho výsledcích nebo třeba záškoláctví doma nepřijde, na druhé straně si dítě může myslet, že rodiče jeho práce vůbec nezajímá, na školu postupně zanevře s odůvodněním, proč bych to dělal, když je to doma všem jedno. Tímto způsobem se potom dítě lehce dostane do „rukou“ pracovníků oddělení sociální

péče o dítě (dále jen OSPOD) při městských úřadech. Na nich opět hodně záleží, jakým způsobem s dítětem naloží, co u něho doporučí, případně kam bude dítě umístěno k převýchově. Z uvedeného se lze domnívat, že počínaje rodinou a konče pedagogickými institucemi je nutné k výchově nebo převýchově dítěte přistupovat velice zodpovědně a při výskytu problému je nutná spolupráce všech zúčastněných osob a institucí.

3. Rušivé vlivy s násilnickými jevy působící na výchovu dítěte

Příčiny sociálně delikventního chování u nezletilých a mladistvých pachatelů lze zásadně členit do dvou kategorií. K první kategorii patří vnitřní příčiny přímo spojené s osobou pachatele. Do této kategorie jsou zařazeny faktory biologické, psychologické a fyziologické, které tkví ve zděděných a vrozených vlastnostech jedince a dále v jeho fyzické a psychické konstituci a v ranném vývoji.

Druhou kategorií tvoří příčiny vnější, spočívající v oblasti sociální. V širším a užším slova smyslu souvisejí se sociálním prostředím, v němž jedinec žije, bydlí a komunikuje. Tato kategorie příčin zásadně ovlivňuje proces **socializace** – vrůstání jedince do společnosti i jeho schopnosti přijímat obecně uznávané normy a vzory chování.

Na dítě v průběhu vývoje a v různých prostředích působí různé sociální podněty, což mohou být lidé, kulturní produkty hmotné i nehmotné apod. Chováním, prožíváním a zkušenostmi jednatelce ve společnosti se zabývá věda zvaná **sociální psychologie**. Studuje např. vrůstání jednatelce do společnosti, vztahy a interakce osobnosti a skupiny, utváření rolí a pozic jedince ve skupinách. Pojem sociální je odvozen od latinského výrazu *socius*, což znamená druh, společník, někdo, kdo je s někým nějak v kontaktu (Kohoutek, 1996).

3.1. Samotný jednatelce

Při posuzování jednatelců vyvstává otázka, co mohlo vést jedince ke sklouzávání po šikmé ploše? Není to pouze vliv okolí, tak jak mnohdy slyšíme hlasy, že k delikvenci děti nutí doba, nesprávní kamarádi apod. Na položenou otázku neexistuje jediná odpověď. Jako první odpovědí se nabízí osobnost jednatelce a jeho vrozené vlastnosti, tedy dědičná zátěž. Pod pojmem **dědičnost** (heredita) nebo dědičná zátěž rozumíme přenášení vloh z rodičů na potomky, které umožňují rozvoj některých tělesných a duševních vlastností (Kohoutek, 1996). Hereditou jsou ovlivněny především nadání, základní vitální napětí a afektivní vzrušivost. Výzkumem dědičných vloh a genetických

determinant, které by měly mít vliv na vznik kriminality, se zaměřovaly různé teorie, např. Goddardova monografie. Na dítě může mít vliv skutečnost, že některý z rodičů měl v minulosti problémy s alkoholem nebo se zákonem. Na centrální nervovou soustavu dítěte může mít vliv nepřijetí malého dítěte do rodiny, nedostatek základní citové potřeby spočívající v pevné vazbě na matku. Všechny dobré i špatné zděděné vlastnosti mají později vliv na celkový vývoj dítěte, na jeho zařazení do společnosti apod. (Matoušek, Kroftová, 1998).

3.2. Výchovné prostředí v rodině

Současná společnost si klade otázky ve stylu proč jsou děti agresivní, proč se u nich začíná v čím dál tím dřívějším věku projevat vzdor, podrážděnost apod. Psychologové, vychovatelé, učitelé i lékaři se shodují v tom, že prvopočátek podobných problémů je možné nalézt v rodině. Rodiče bývají po celodenním pracovním vypětí a věčném shonu často podrážděni, což se v domácnosti často přenáší i na jejich děti. Děti poté cítí, že ze strany rodičů není brán zřetel na jejich problémy. U dítěte pak mohou z těchto příčin nastat komplexy méněcennosti, které mohou přejít až třeba v násilí proti jejich okolí.

Není pravidlem, že v dobře situovaných rodinách je s výchovou dítěte vše v pořádku. I v takovýchto rodinách je několik případů s nezájmem a nepřátelstvím vůči dětem. Nepříznivé výchovné podmínky jsou v těchto rodinách lépe maskovatelné a tím jsou hůře ovlivnitelné ze strany kohokoliv. Mnozí rodiče zanedbávající své děti tak činí proto, že jsou zcela pohlceni svou vlastní kariérou a svými vlastními zájmy. V současné době se velmi objevují případy, kdy se rodiče zcela poddají své podnikatelské činnosti, která jim pak nedává dostatek času se věnovat vlastním dětem.

Nemalý vliv na vývoj dítěte má chování uvnitř rodiny – otce a matky vůči sobě a společně směrem k dítěti. V některých rodinách rodiče přes dítě řeší své vlastní problémy, což platí zejména v případě rozvodu rodičů. Dítě je zasvěcováno a často přítomno jejich sporům, stává se objektem, na kterém si rodiče vylévají svou nevraživost na partnera. Toto neplatí pouze v případě neshod mezi rodiči, agresivita vůči dítěti může být přenesená i ze zaměstnání apod. Způsob řešení konfliktů mezi manželi má nepochybně vztah k delikventnímu chování dětí. Děti, které vyrůstají v

rodinách s velkým množstvím otevřených konfliktů mezi rodiči, mají později větší sklony ke kriminálnímu chování než děti vyrůstající v klidném rodinném prostředí. Na pozdější delikvenci mají také samozřejmě vliv vztahy k sourozencům.

Již před narozením dítěte si rodiče vytvářejí jeho ideální podobu, která později nemusí odpovídat skutečnosti. V takových případech rodiče prožívají zklamání, což se může projevit v zavrhuujícím chování vůči dítěti.

Velmi rizikovým faktorem pro dítě je v rodině nepřítomnost jednoho z rodičů. V rodině s delikventním dítětem nejčastěji chybí otec, a to buď vinou rozvodu a nebo s matkou nikdy nezačal žít. Chlapci pak postrádají vzor, se kterým by se mohli identifikovat, dívky postrádají model mužského chování. Matka takovýchto dětí je pak více zatížena nároky výchovy než matka, která děti vychovává společně s manželem.

Na delikvenci dítěte má také výrazný vliv příliš tvrdá disciplína zahrnující agresivní chování rodiče k dítěti. Dítě se tímto způsobem učí agresivitě jako dovolenému způsobu chování. Časté a tvrdé tresty jsou vždycky málo účinné a vedou k tomu, že dítě se rodiči vnitřně vzdaluje. Ze strachu z trestu začíná lhát a předstírat. Tím jsou paradoxně posilovány způsoby chování, kterým má správná výchova bránit (Matoušek, Kroftová, 1998).

V případech, kdy se dítě stane delikventním jedincem nebo na druhé straně přijde o rodiče a dostane se tak do neřešitelných problémů, je o ně společností postaráno zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. Zde je demonstrativně vymezena sociálně právní ochrana dětí jako zejména ochrana práva dítěte na vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směřující na obnovu narušených funkcí rodiny. Obecné demonstrativní vymezení sociálně právní ochrany je dáno mimo jiné i tím, že ochrana dítěte zahrnuje rozsáhlý soubor práv a oprávněných zájmů dítěte, které jsou upraveny v různých právních předpisech z oblasti práva rodinného, občanského, pracovního, trestního, ale i ve školských předpisech, zdravotnických předpisech a dalších.

3.3. Základní škola

Přechodem do školy ztrácí každé dítě výlučné postavení, které mělo do této doby vybudované v rodině. Dítě se musí přizpůsobit novému životnímu stylu a rytmu. Musí se naučit pravidelně vstávat, v určitou dobu odcházet do školy a ve škole se přizpůsobit

stanovenému rozvrhu, přestávkám, stejně tak si musí navyknout na odpolední domácí přípravu.

Ve škole je zprvu pro dítě nejvýznamnější osobou učitel. Postupem času a navyknutí se novému kolektivu však nabývají na významu vztahy ke svým spolužákům a vzájemná solidarita mezi spolužáky. Učitel se pomalu stává autoritou, která konkuruje autoritě rodičů a později také vrstevníků.

Děti si brzy začínají ve třídním kolektivu vytvářet svoji vlastní „subkulturu“, která se vyznačuje zvláštním jazykem, zvyklostmi a rituály. Pravidelné a přirozené je především dělení třídy na „subkultury“ dívek a chlapců. V některých případech se mohou tyto skupinky již stát zárodkem asociálních part. Vzniku podobných skupin v mnoha případech napomáhá neangažovanost učitele, resp. jeho zřetelné preferování či zatracování některých dětí. Mnozí učitelé těžce snášejí děti, které považují za lajdáky a nedostatečně motivované pro školní práci, nevýrazné děti, nebo děti s nedostatkem zkušeností a schopností, které si děti přinášejí ze svých domovů.

Na celkové konstelaci třídní sociální skupiny závisí výše agresivity ze strany vrstevníků. Častokrát bývají rvačky výrazem měření sil. V jiných případech se ale může ve třídě vytvořit taková situace, že se do sociální špičky dostanou agresivní a problematické děti, dochází tak ke vzrůstání celkové agresivity a děti začínají převážně řešit konflikty potyčkami.

Mezi dětmi rovněž existují málo tolerující způsoby chování. Mezi nejméně žádoucí vlastnosti patří vytahování se, donášení, přílišná studijní snaha nebo podlézání učitelům. Sociální skupina třídy v případě, že se mezi nimi objeví někdo s podobnými vlastnostmi, používá různé formy psychického i fyzického násilí. Výsledným řešením těchto situací je v závěru vytlačení dítěte na okraj skupiny, čímž se dítě dostává do obtížné situace. Je na okraji skupiny, ale musí ve třídě dále setrvat.

Zvláštní a zpravidla prvotní formou agrese, se kterou se můžeme setkat ve škole, je šikanování. Za šikanování je považována systematická agrese, která je zpravidla opakovaná a dopouští se jí jednatel či skupina vůči jinému jednotlivci či skupině. Podstatné při šikanování je, že se nejedná o střet rovnocenných partnerů. Oběť šikanování je oproti útočníkovi prakticky bezbranná. Může se jednat jak o násilí fyzické, tak i psychické nebo verbální. Šikanování se velmi často pojí s dalšími projevy poruch chování, a proto je nutné je považovat za velmi závažný výchovný problém současného školství. Z jedinců, kteří jsou v kolektivu třídy schopni se šikanování dopouštět, se velmi často v pozdější době stávají pachatelé násilných trestných činů.

3.4. Prostředí mezi kamarády, bydliště

V současné společnosti dítě tráví čím dále více svého volného času ve formálních skupinách v kolektivních zařízeních, ale i v neformálních skupinách v místě bydliště. Tímto způsobem se dítě dostává dříve a častěji, než tomu bylo v minulosti, do intenzivní interakce se svými vrstevníky. Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je skupina vrstevníků důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytuje přiměřenou míru podpory. Na druhé straně ale i pro dítě, které je vychovávané funkční rodinou, představuje každá vrstevnická skupina více či méně stresující nárok, a to vypadat v očích vrstevníků jako někdo, kdo plně sdílí hodnoty takovéto skupiny. Nároky na konformitu jsou ve vrstevnické skupině mládeže obvykle vyšší než ve všech jiných skupinách. Obsahují mimo způsob vyjadřování také úpravu zevnějšku, a to jak samotného dítěte, tak oblečení, dále styl poslouchaného hudebního žánru, způsob chování k dětem opačného pohlaví, postoje ke škole a k učitelům, k rodičům, k penězům, ke kouření atd.

Delikventní party v naší společnosti zpravidla vznikají z podskupin mladých lidí nebo dětí, kteří se dobře znají z jedné instituce. Méně často vznikají z dětí bydlících na jednom sídlišti. Takto vzniklé skupiny se později buď úplně vymknou běžným mechanismům sociální kontroly (děti např. přestanou chodit do školy) a chovají se vysoce autonomně, anebo se kontrole vymknou jen v době svého volného času.

3.5. Mediální působení na jednotlivce

O vlivu médií a zejména televize na socializaci dětí a mládeže nemůže být pochyb. V rámci procesu socializace se děti dostávají do množství nejrůznějších sociálních kontaktů. Dochází k sociální interakci, kterou rozumíme vzájemné působení, ovlivňování lidí mezi sebou. To se může týkat dvou jedinců stejně jako jedince a celé sociální skupiny. K interakcím dochází prostřednictvím komunikace. **Komunikace** je procesem, ve kterém dochází ke sdělování informací, významů v přímém i nepřímém sociálním kontaktu. Představuje veškeré spojení člověka se světem, umožňuje získat informace o dějích, jež ho obklopují.

Čas, který děti věnují sledování televize, je v průměru delší než všechny jiné mimoškolní činnosti, jímž se děti a dospívající v naší kultuře věnují. V televizním

vysílání jsou pro mládež nejpřitažlivější filmy, programy zaměřené na současnou populární hudbu, zábavné pořady a v neposlední řadě seriály. O dokumentární a vzdělávací pořady je mezi dětmi a mládeží velmi malý zájem.

Současná společnost je v jistém smyslu roztržštěná a v jiném smyslu velmi masová. Televize ji potenciálně může integrovat – velké množství lidí sleduje tytéž programy a takto se napojuje na svoji kulturu. Může však mít i vliv dezintegrační – s určitými disponovanými jedinci může vytvářet spiklenecké spojení, v němž jsou syceny jejich asociální sklony. Zlo a násilí nemusí mít destruktivní účinky, je-li dětem prezentováno v kontextu, jenž těmto projevům dává smysl v přijatém kulturním rámci a nejsou-li tyto děti bezprizorní. Mladí lidé u nás, stejně jako celá populace, nejčastěji sledují soukromé televizní stanice, jejichž socializační působení bývá experty hodnoceno jako velmi škodlivé. Škodlivé účinky na děti a mládež může mít jak násilí fiktivní, tak naturalisticky popisované násilí skutečné, tak i nejasná hranice mezi tím, co se opravdu stalo a co nadsadili pro větší účinnost autoři pořadu nebo filmu. Televize tedy posiluje agresivitu nejen u disponovaných jedinců, posiluje ji u všech dětí a všeobecně vytváří pocit, že svět je nebezpečným místem.

Patrně nejpřesvědčivější důkazy o platnosti hypotézy o škodlivém vlivu televize na děti, který se později projeví na úrovni násilí ve společnosti, přinesl sociolog Canterwall (1992). Podle výsledků jeho práce zvyšuje sledování televizních programů (v nichž je mnoho filmového i zpravodajského násilí) v době dětství a časného dospívání násilnou kriminalitu těchto dětí převážně ve věkovém rozmezí deseti až patnácti let, tedy v době, kdy dokončují dospívání nebo jsou již dospělé.

Není pochyb o tom, že zejména ve filmové produkci USA je zločinec nápadně často idealizován. Každé vyprávění příběhu je v jistém smyslu legendou, pohádkou. Na druhé straně jsou skuteční pachatelé aktuálně spáchaných trestných činů nezřídka líčeni jako bytosti téměř nelidské. Média referují o zločinnosti selektivně. Zdaleka nejvíce jejich pozornosti přitahuje násilná trestná činnost.

V poslední době média již začínají reflektovat své potenciálně neblahé působení na děti, mládež, na jakkoli psychicky hendikepované lidi, na celou veřejnost i na sféru politiky. Zvažují možnost důslednější seberegulace nejen při vysílání hraných filmů, ale i v oblasti zpravodajství (Matoušek, Kroftová, 1998).

3.6. Poruchy chování

Poruchy chování z pedagogického pohledu řeší, jak je již uvedeno v předcházející části, etopedie. Ta se zabývá jejich projevy, etiologií, možnostmi nápravy i prevence. Poruchami chování jsou všechny nápadné odchylky od chování průměrného dítěte, mladistvého nebo dospívajícího. Těmito odchylkami, které mívají dlouhodobý charakter nebo se často opakují, na sebe jedinec upozorňuje nejbližší okolí. Přitom odchylky jsou negativního charakteru.

Obecně je možno stanovit, že poruchy chování se zvláště vyskytují u dětí sociálně ohrožených, sociálně narušených, tedy s narušeným rodinným prostředím či nevýhodnou rodinnou konstelací. Ale vyskytují se i jako následné reaktivní projevy i u jiných kategorií postižené mládeže, např. u tělesně, zrakově, sluchově postižených. Stejně tak, i když v menší intenzitě, se poruchy chování objevují u zdravých dětí a z úplných rodin a ze zdánlivě bezproblémového prostředí.

Poruchami chování se rozumí negativní odchylky v chování osob od normy dané společností. Z etopedického hlediska jde o nežádoucí projevy různého stupně, které začínají zlozvyky, neposlušností, vzdorovitostí, lhaním, záškoláctvím a touláním. Tyto projevy mohou později vyústit v delikvenci.

Podle stupně závažnosti se poruchy chování člení na:

- **disociální chování** – jde o nepřiměřené, nespolečenské chování, které lze změnit pedagogickými postupy .
- **asociální chování** – je v rozporu se společenskými normami, projevuje se narušeným sociálním cítěním, nedochází k porušování právních předpisů. Může se jednat o přestupky proti školnímu řádu, kázeňské problémy, záškoláctví, výtržnictví, vzdorovitost, negativismus, lež, útek, toulky, gamblerství, toxikomanie apod.
- **antisociální chování** – jedná se o veškeré protispolečenské jednání. Náprava jedince je možná pouze ústavní péčí. Jedná se zde např. o krádeže, loupeže, ublížení na zdraví, šikana, vandalství, ničení majetku, žhárství, vyhrožování, znásilnění, prostituce, ohrožení života, případně až zavraždění.

Při zjištění poruchy chování u dítěte je nutné dodržovat zásady vhodného působení na jedince s poruchami chování, mezi než patří :

- **včasnost působení**
- **komplexnost působení** – tj. na celou osobnost jedince s poruchami chování
- **životní pole osobnosti** – rodina, škola, sousedství, kamarádi
- **odbornost a kompetentnost působení** (Matoušek, Kroftová, 1998).

3.7. Dílčí závěr

Na základě uvedených poznatků se lze domnívat, že dítě se již před narozením může setkat s rušivými vlivy, které mají vliv na jeho psychiku a jeho charakterové vlastnosti. Od narození se musí buď s pomocí svého okolí nebo samo vypořádávat s okolnostmi, které není ve svém věku ještě schopno rozpoznat, co je na čem dobré a co špatné. Vše, co dítě dělá a prožívá, je v podstatě součástí socializace do prostředí, ve kterém se každodenně pohybuje. A v tomto prostředí na něho čeká mnoho jednoduše vypadajících zrádných situací, ze kterých se velice rychle může dostat na špatnou životní dráhu, odkud je velice těžký návrat zpět. Na jeho případných sklonech se tedy může podílet nejen jeho okolí, ale i jeho vnitřní vlastnosti. Postupem času se dítěti může stát, že pomalu začne ztrácet jakékoliv zábrany ve správném chování, začne chodit za školu, vyhledávat různé party, požívat alkoholické nápoje, případně drogy. Při těchto zrádných aktivitách však brzy zjistí, že nic není zadarmo a bude nuceno si obstarat finanční prostředky. Doma se mu jich po určité době přestane dostávat, což může vést prvně k drobným krádežím a od nich už je jen krůček ke spáchání např. loupežného přepadení za účelem obstarání si finančních prostředků. Při tomto skutku musí dítě projevit agresivitu k překonání poškozené osoby, při které může dojít k ublížení na zdraví, případně k zabití.

Na druhé straně je několik případů dětí, u kterých se různé deviantní chování projeví způsobem, na jehož příčinu nepřijdou ani rodiče, ani specializovaní pedagogové nebo psychologové. V těchto případech je těžké hledat, kdo vlastně při výchově dítěte udělal chybu a jakou. Existuje celá řada příruček, učebnic a knih, kde jsou popisovány různé způsoby výchovy dětí, jak se má na jaký problém reagovat apod. Dle mého názoru ale není možné v současné rozvinuté společnosti stanovit přesné zásady výchovy

a tyto zásady striktně dodržovat. Každé dítě je jiné, ke každému je nutný jiný přístup, každé jinak reaguje na zadané úkoly nebo vzniklé problémy, každé má jiné způsoby socializace do společnosti. Výše popsané negativní vlivy na výchovu dětí se sice dají různými způsoby eliminovat a nebo jim předcházet. Stejně tak se dají rozpoznat agresivní sklony dítěte. Žádný ze specialistů ale není schopen při diagnostikování dítěte určit, kam až jeho agresivita může dojít nebo zda se bude agresivita s postupem času stupňovat. Nejtěžší ze všech problémů u agresivních dětí je agresivitu v prvopočátku rozpoznat. I agresivita vůči okolí se dá skrývat. Čím déle je agresivita skrytá a nikdo na ni neupozorní, může u jedince sílit a vyhrotit se ve spáchání závažné trestné činnosti.

4. Popis konkrétních případů vražd nezletilých pachatelů

Vraždy spáchané mladistvými a nezletilými pachateli mají logicky totožný vějíř motivace jako trestné činy vraždy v případě dospělých – vyhrocené vztahové problémy, touha obohatit se na úkor jiného. A v rámci výčtu samozřejmě najdeme také činy, vyvěrající ze sexuální deviantního založení pachatele. Za vcelku konstantní můžeme označit i volbu oběti. Cílem násilí nezletilých pachatelů jsou rodiče, mladistvé oběti nebo nezletilé a nebo naopak oběti vysokého důchodového věku a v neposlední řadě ženské oběti (Linka bezpečí č. 06/07 2007).

Má-li pachatel blízký vztah k oběti nebo k místu činu, je zpravidla lépe informován o podmínkách, za nichž by mohl co nejsnáze trestný čin realizovat. Tyto znalosti usnadní zvolit nejvýhodnější způsob páčání. Předchozí přátelský vztah k oběti mu ulehčí proniknout do její blízkosti, vstoupit k ní do bytu bez násilí apod. Je třeba mít na paměti, že pachatelova znalost prostředí nemusí pramenit z jeho blízkého vztahu, nýbrž též např. z doslechu nebo z předchozí návštěvy na místě činu. Pachatel není pouhým pasivním objektem vyšetřování, nýbrž vystupuje jako jeho aktivní subjekt ovlivňující dalekosáhle jeho průběh. Vlastností pachatele, které mají vliv na vyšetřování a které by proto měly být předmětem zájmu kriminalistické vědy, je nepřeborné množství. Převážně jde o vlastnosti psychické a při jejich zkoumání se kriminalistika neobejde bez pomoci soudní psychologie a soudní psychiatrie. Mezi kriminalisticky relevantní pachatelovy rysy např. patří :

- **charakter (povaha)**, vyjadřující pachatelův vztah k jiným lidem a k sobě samému, jeho volní vlastnosti a jeho morální profil,
- **temperament**, obsahující takové dílčí charakteristiky, jako je vznětlivost, impulsivnost, pružnost, důkladnost, soustavnost, vytrvalost,
- **schopnosti**, pro určení způsobilosti pachatele ovlivňovat průběh vyšetřování mají největší význam rozumové (intelektové) schopnosti, zejména inteligence, paměťové a pozornostní schopnosti,
- **postoje**, kromě postoje ke spáchanému deliktu je pro průběh vyšetřování důležitý také pachatelův postoj k policejním a justičním orgánům, k oběti, ke svědkům a ke spolupachatelům (Musil a kol., 1994).

4.1. Uherské Hradiště

Oznámení události a prvotní šetření

Dne 31.1.2001 v 05.10 hod. došlo v Uherském Hradišti u rodiny pana A. B. k pobodání dvou osob neznámým pachatelem.

Na místě bylo zjištěno, že na chodbě od vchodových dveří panelového domu a dále, po schodech, až k bytu Antonína B. vedou krevní kapky a stříkance. Vstupní dveře do bytu byly otevřené, v předsíni na podlaze se rovněž nalézala krevní kaluž a krevní stříkance. U dveří ložnice ležel na koberci v tratolišti krve mrtvý 46letý A. B. pouze v trenýrkách. Lékařům se jej již nepodařilo přivést k životu pro značnou ztrátu krve. Na těle mrtvého zjistili mnohočetná bodně řezná poranění trupu a horních končetin, převážně v pravé polovině těla. U nezletilého 14-letého O. B. ošetřující lékařka zjistila hlubokou řeznou ránu na pravé dlani s poškozením šlach. Musel být převezen do nemocnice v Uherském Hradišti, kde se na chirurgickém oddělení pod narkózou podrobil operačnímu zákroku.

Policisty bylo zajištěno místo činu, při kterém bylo zajištěno 27 biologických stop, 4 trasologické, 3 věcné a 2 pachové stopy. Dále před pitvou zajistili z těla mrtvého mikrostopy. Po vyhodnocení stop došli policisté provádějící ohledání místa činu k závěru, že pachatel na pana A. B. zaútočil v době, kdy ležel na posteli v ložnici, kde se nacházelo největší množství krve. Velká krevní kaluž byla zjištěna na koberci mezi postelí a oknem do ulice v ložnici a v předsíni na podlaze u telefonního přístroje. U postele ležel kuchyňský nůž amatérské výroby s délkou čepele 30 cm (příloha č. 1). Policisté zajistili střežení nezletilého O. B. v nemocnici. Během střežení, když se probral z narkózy se sám začal svěřovat policistovi, aniž byl k tomu dotazován, že když ráno slyšel jak otec hlasitě křičí z ložnice, vstal z postele, šel se podívat, co se děje. Viděl neznámého muže, jak bodal tatínka nožem. Snažil se neznámému muži nůž vytrhnout a pořezal se na pravé ruce. Neznámý muž přišel k nim domů s tatínkem z hospody Staropramen, nebo Hříbek. Uváděl, že nedokáže muže popsat, protože v bytě byla tma a moc ho neviděl.

Nezletilý O. B. byl spoluobčany v domě a okolí hodnocen jako hodný chlapec, který měl k otci dobrý vztah. V pěkně zařízeném družstevním bytě bydlel pouze s otcem, neboť matka zemřela když měl O. B. deset roků. Ve škole měl průměrný prospěch.

Občas dostal i horší známku, nebo poznámku za běžné klukovské prohřešky. Pokud někdo z dotazovaných vycítil, že nevylučujeme ani konflikt mezi otcem a synem, hned se začal nezletilého O. B. zastávat, že je to citlivý chlapec, který neměl důvod otci ubližovat, neboť spolu velice pěkně vycházeli.

Vyšetřovací verze

Byl sestaven zvláštní tým na objasnění tohoto mimořádně závažného případu. Pracovníci zařazení do týmu si pro začátek stanovili tři vyšetřovací verze:

1. Pachatel je z okruhu příbuzných, nebo styků z pracoviště, zavražděného pana A. B., znalého místa činu, kterého si sám vpustil do bytu a z dosud nezjištěného osobního rozporu jej tento napadl nožem a usmrtil.
2. Pachatel je z okruhu styků pana A. B., z okolí bydliště, nebo z restaurací, tohoto si do bytu přivedl v nočních hodinách (např. nocleh...) a z důvodů pozdějších osobních rozporů jej pachatel napadl nožem a usmrtil.
3. Pachatelem je nezletilý O. B., který svého otce ve vzteku napadl nožem po fyzickém trestu, nebo při hádce kvůli prospěchu či chování ve škole.

Kriminalisté postupně získávali informace k jednotlivým vyšetřovacím verzím. Vypracovali časový snímek k pohybu nájemníků v panelovém domě, zejména k jejich odchodu do zaměstnání v ranních hodinách, k získání informací o pohybu podezřelých osob v domě, jeho okolí a o návštěvnících místní restaurace. Ke konkrétní podezřelé osobě toto šetření nevedlo.

Při rozsáhlém šetření policisté získali informace, ze kterých bylo patrné, že vztah mezi nezletilým O. B. a otcem nebyl tak ideální, jak zpočátku líčili jeho známí a příbuzní. A. B. býval poměrně dost dlouhou dobu každý den v zaměstnání. Po příchodu domů se většinou zajímal pouze jak se vedlo O. B. ve škole. Po úmrtí matky došlo ke zhoršení jeho prospěchu ve škole, za špatné známky ho trestal i fyzicky. O. B. většinu dne býval sám doma a když otec večer odešel do restaurace, sledoval v televizi nejrůznější filmy. Mnohé z nich byly právě kriminálního charakteru. Oblíbil si filmy typu „RAMBO“ a podobné. Mezi spolužáky se zmínil, že má strach ze svého otce, který ho bije za špatné známky. Jeho obavy z fyzického trestání otcem došly tak daleko, že si pořídil druhou žákovskou knížku, do které si nechával zapisovat pouze špatné známky

a otci předkládal žákovskou knížku s lepšími známkami. Ve škole měl před vraždou otce nevyřešený problém s paní učitelkou, které odmítl předložit žákovskou knížku k zápisu poznámky za vyrušování. Poznámku by musel nechal podepsat ať v jedné, nebo v druhé žákovské knížce, za což by ho jistě stihl fyzický trest od otce. Blížilo se pololetní vysvědčení a O. B. se svěřil spolužákovi, že má obavu, zda z chemie nedostane čtyřku, což bylo pro něj dost nepříjemné, neboť ho otec bil již za trojky. Tyto informace, zajištěné stopy z místa činu a fakt, že úraz na pravé ruce O. B. spíše odpovídal možnému sklouznutí ruky z držadla nože na čepel při nečekaném nárazu na překážku vedly k přípravě na jeho pečlivý výslech.

Výslech nezletilce podezřelého z vraždy

K výslechu nezletilého O. B. vyšetřovatel KÚV přibral psychologa z Dětské psychiatrické kliniky v Kroměříži. Vlastní průběh výslechu podle předem vypracovaného zaměření byl s tímto odborníkem konzultován. Zejména nás zajímalo, zda a kdy sdělit nezletilci, že otec je mrtev, pokud se bude na toto dotazovat. Psycholog se přiklonil k názoru, že O. B. byl u případu od počátku, viděl, co se v bytě odehrálo, a s ohledem na výši jeho věku a životní prožitky při úmrtí matky, nemá smysl smrt otce před ním tajit. Doporučil výslech provést v době co nejkratší od události, jakmile ošetřující lékař k němu dá souhlas a celý výslech bude moci být proveden v klidu včetně dotazů na zjištěné rozpory. Uvedl, že by bylo chybou nezletilce podrobně k případu vyslechnout a po prověření informací s časovým odstupem provést jeho druhý výslech ke zjištěným rozporům ve výpovědi. U nezletilců není žádoucí ponechávat jim časový prostor, aby se mohli ve svých lžích dále utvrzovat, neboť další výslech by byl o to složitější. Doporučil po přiměřeném poučení a po úvodní fázi kolem vzájemného soužití s otcem a situaci v rodině, přejít na kladení dotazů velice otevřenou formou jako například: „*Co myslíš, jak se pachatel mohl dostat k vám do bytu?*“, „*Jak si vysvětluješ, že pachatel zjistil kde máte uloženy nože?*“, „*Podle tvého názoru, proč byl tatínek napaden?*“ atd., a dát mu možnost, aby se mohl sám projevit, což mu bude dělat dobře a bude s vyslychajícím spolupracovat. Případné rozpory ve výpovědi si sám začne uvědomovat s postupujícími otázkami a dojde jistě k závěru, že je lepší uvést pravdu.

Dne 1.2.2001 ve 13.00 hodin byl dán ošetřujícím lékařem souhlas k výslechu nezletilého O. B. v kanceláři OŘ PČR Uherské Hradiště. Výslech vedla policistka pracující na problematice trestné činnosti mládeže, (pozn. záměrně byla zvolena žena,

neboť se předpokládalo, že k ní bude mít větší důvěru) za přítomnosti zmíněného psychologa. Postupně se rozhovořil o soužití s otcem, zmínil se o tom, že skutečně byl za prohřešky v rodině, poznámky ve škole, nebo za špatné známky otcem bit vařečkou, nebo za trojku dostával pár facek, ale krev mu údajně nikdy netekla. Sdělil, že ze začátku se učil dobře, když ale zemřela maminka, tak to šlo s ním z kopce a dostával i špatné známky, tak si pořídil druhou žákovskou knížku. Otcí ukazoval jen žákovskou knížku s dobrými známkami. Minulý týden měl dostat do žákovské knížky poznámku za pět zapomenutých úloh, ale paní učitelce se vymluvil, že nemá žákovskou. Taťka by jistě nadával. Minulý rok donesl podobnou poznámku a taťka ho zbil. Zmínil se o tom, že hrozně nerad dostává. Zajímavá byla fáze výslechu, kde se měl rozhovořit, jak spávali doma s otcem a zda si za ním nešel někdy v sobotu, nebo v neděli do ložnice lehnout. Vykrucoval se, že neví na které části manželské postele otec spával, že do ložnice za ním nikdy nechodil a náhle začal uvádět, že je mu na zvracení. Psycholog s ním musel odejít na toaletu, kde trochu zvracel. Uklidnil O. B. tím, že se ho zeptal na stravu k obědu a vysvětlil mu, že zvracení mohou být projevy na nevhodné jídlo a podané léky. O. B. se uklidnil a mohl výslech pokračovat. Nejdříve usmrcení otce vyličil jak již uvedl policistům v nemocnici, ale velice dobře vedeným výslechem nakonec došel skutečně k závěru, že nemá cenu zapírat a rozhodl se mluvit pravdu. Z jeho první výpovědi, kdy se k vraždě doznal vyjímám pro orientaci hlavní část: „*Já jsem ho nechtěl zabít. Já jsem se hrozně bál. Všeho, že mě bude mlátit kvůli známkám. Poprvé jsem si natočil budík na jednu hodinu. To ležel špatně, tak jsem si šel lehnout. Pak jsem tam šel ještě jednou, to ležel jakž takž dobře a já jsem to poprvé nějak nezvládl, tak jsem si šel stoupnou ke dveřím. Až po několika minutách jsem šel za ním. Prostě jsem ho tam ubodal. On se prostě bránil a lehl si na mě. Řval co je, co se děje, já jsem mu říkal promiň a takhle. Jak vyšel z toho pokoje, tak spadl a prostě já jsem si myslel, že taky vykrvácím, tak jsem si tam sedl a za chvíli jsem šel zavolat záchranku. Ten nůž jsem měl schovaný pod peřinou už od večera.*“

Po ukončení výslechu psycholog doporučil umístit nezletilce do Dětské psychiatrické kliniky v Kroměříži na pozorování, než soud rozhodne o případném umístění do Dětského diagnostického ústavu. Z původně předpokládaného konfliktu mezi nezletilcem a otcem, který jsme si byli schopni na základě informací o fyzickém trestání jaksí připustit, byla nakonec úkladná vražda, ale naše překvapení pokračovalo dále. Při prověřování výpovědi nezletilého O. B., když policisté hovořili s jeho vrstevníky, zjistili, že před vraždou otce sháněl jed na krysy a zmiňoval se o tom, že

otce otráví. Spolužáci to komentovali slovy, že je „měkej“ a že to stejně neudělá. Nikdo z nich něco takového neočekával a nesdělil to paní učitelce, nebo rodičům doma. V jeho dětském pokoji ve stolku za zásuvkami policisté objevili úkryt, ve kterém měl uloženou krabičku s jedem na krysy, peníze a prezervativ. Byl opětovně vyslechnut k těmto novým skutečnostem a vypověděl: „...*To, že bych mohl taťkovi něco udělat, mě napadlo pár dní před tím, než se to stalo. Taťka byl v prosinci na rodičovském sdružení. Když došel domů, tak jsme se spolu bavili o známkách a o mém chování ve škole. Učitelka mu měla říci, co já vlastně ve škole dělám, zejména že vyrušuji, různě se otáčím a taťka mě dal pár facek přes tvář. Krev mně netekla. My jsme se o tom ještě spolu bavili a večer šel taťka na pivo. **Já jsem zůstal doma zase sám a asi jsem se díval na televizi.** Kdy se vrátil si nevzpomínám, ale asi kolem 23.00 hodin. Někdy se vracel i kolem půlnoci. Mohlo být asi čtyři až pět dní před celou událostí, když se již blížilo vysvědčení, tak jsem dostal strach, že budu bit, a že to bude horší než jindy, a proto jsem začal přemýšlet, že bych taťku mohl otrávit. Nevím, jak mě to napadlo, asi to bylo ze strachu a já jsem se jen tak mezi řečí ptal ve škole, že kdyby se dal někomu jed, tak co by se stalo. Ptal jsem se, kde by se dal jed koupit a zjistil jsem, že buď v drogerii, nebo v loveckých potřebách. V pátek, než jsme jeli k dědečkovi, jsem si z domu vzal třicet korun a šel jsem do loveckých potřeb v Hradišti. Tam jed neměli, ten chlap mně říkal, že jedině v drogerii. Já jsem tedy šel do drogerie na náměstí vedle hotelu U Fojtla a tam jsem se ptal nějaké ženské a ona mně řekla, že mají a z nějaké skříně mně jej donesla. Já jsem ho zaplatil, stál kolem čtrnácti korun a tento jsem si donesl domů. Doma jak mám stolec, tak za šuplíkami je volné místo, tak tam jsem jed dal. Já jsem se na jed doma díval, byly to takové červené granule, a proto jsem trochu odsypal do kelímku od majonézy a granule jsem tužkou rozdrtil, aby nebyly tak velké, že by se to špatně pojídalo. Potom jsem to dal opět za ten šuplík. **V neděli jsem se zase díval na televizi, již si to přesně nevybavuji, co jsem dělal.** Když jsme přijeli od dědy, tak jsme si domů dovezli řízky a bramborový salát. Já jsem v poledne nejedl, vzal jsem si později řízek a salát a trochu salátu jsem nechal pro taťku. Když taťka nebyl ještě doma, šel jsem do pokojíku, vzal jsem ten jed, ten nadrolený, a to jednu a půl polévkové lžičky. Jed jsem do salátu zamíchal, když jsem se díval, zda nemá nějakou jinou barvu, tak se mně to nezdálo. Potom jsem vrátil salát zpět do ledničky. Když večer taťka přijel domů, vlastně tak po chvilce si vzal z ledničky salát. Vzal si jej samotný, všechno nesnědl troška tam zbyla. Nic neříkal, že by ten salát byl divný. Já jsem se potom taťky ptal jaký byl a on říkal, že dobrý. Ráno v pondělí mě taťka vzbudil a odjel do práce. Já jsem ještě*

vyčkával, zda jed nebude ještě nějak působit, ale nic se nedělo.“ K dotazu vyšetřovatele, co si myslel, že se stane, když taťka salát sní uvedl: „že se asi otráví.“ Dále k vraždě otce sdělil: „V úterý již ve škole jsem začal přemýšlet, že když jed nepůsobí, jak by to šlo udělat. To mě potom napadlo ten nůž. Přes den jsem si o tom přemýšlel, napadlo mě, že až taťku zabodnu, tak to udělám jako by vloupačku k nám domů. Tímto jsem myslel, že až to udělám, tak půjdu nějak vypáčit dveře. Tu vloupačku, vypáčení bych udělal nožem z venku a potom bych šel spát. **Když taťka odešel do hospody, tak já jsem se díval na televizi, potom jsem šel do kuchyně, vzal jsem z kuchyňské linky nůž. Vybral jsem si ten největší a s nožem jsem odešel do pokojíku. Nůž jsem si dal do postele pod polštář a natočil jsem si budík na jednu hodinu v noci. Měl jsem takový plán a to, že jak to bývá ve filmech, že tam prostě přijde člověk a toho druhého podřízne. Já jsem měl naplánováno, že nůž na taťku použiji na jeho krk. Na srdce jsem nechtěl, na to bych neviděl, jelikož byl zakrytý.** Když mně v jednu hodinu zazvonil budík, tak jsem vstal, vzal jsem si nůž a šel jsem do ložnice, abych se přesvědčil, zda taťka spí. Podle chrápání jsem poznal, že spí. Díval jsem se na něj, ale ležel na boku, tak jsem si říkal, že ne. Tímto myslím, že to teď neudělám, že je to blbá poloha, že by se to špatně dělalo. Potom jsem se vrátil zpět do pokojíku, tam jsem seděl na posteli. Asi za pár minut, pět, nebo deset jsem se vrátil ještě jednou. To byl zase tak blbě položený. Chvilí jsem stál u dveří a nůž jsem měl v ruce. Taťka se po chvílce začal kroutit a otočil se na záda. Potom jsem šel k němu, nějak jsem to nezvládl, dostal jsem strach, začal jsem se potit, srdce mi začalo bušit, a proto jsem se vrátil zpět do pokojíku. Mohl jsem se kolem čtvrté hodiny ráno vzbudit. Zase jsem si vzal ten nůž a šel jsem do ložnice, šel jsem k taťkovi, obešel jsem postel kolem zdi, až jsem byl přímo u taťky. Vlastně jsem si řekl, že buď teď a nebo nikdy. Vzal jsem nůž a bodl jsem. Mířil jsem do krku. On se nějak probudil a já jsem začal bodat dál. To už jsem nijak nemířil, pouze jsem bodal. On se bránil, mával rukama, kopal nohama. Řval co je, kde je ten nůž a ještě řval, vlastně mně ten nůž nějak vyklouzl. Já jsem zpozoroval, že nemám nůž a jednou nebo dvakrát jsem jej bouchl, já jsem si myslel, že mám nůž stále...“

Zarážející bylo, že nezletilý všechny skutečnosti popisoval, jako by hovořil o nějakém filmu, jako by se to ani netýkalo jeho vztahů v rodině a dalšího života. Nedával na sobě znát žádné emoce při popisování skutků. Také jeho promyšlenost vraždy a pokusu o vraždu je zarážející. Jed vmíchal do bramborového salátu od dědy a vlastní vraždu otce měl v plánu zakrýt vloupáním do bytu neznámým pachatelem. Pro oslovení otce užíval zásadně „taťka“. Z příbuzných měl pouze dědy a nevlastního bratra

a nijak nedomyšlel, co bude dál. Není bez zajímavostí, že nevlastního bratra, kterého běžně navštěvoval jednou za měsíc v týdnu před vraždou navštívil třikrát a jak se později vyjádřil, očekával, že by mohl bydlet u něj. Rozhodnutím Okresního soudu v Uherském Hradišti byl nezletilý O. B. umístěn do dětského diagnostického ústavu.

Závěry soudních znalců k nezletilci

Vyšetřovatel řádným usnesením do případu přibral soudní znalce z oboru psychologie a psychiatrie. Při vyšetření u psychologa se k úmyslu zabít otce vyjádřil: *“...no já měl jako takový nápad dost jako z televize, já dost často sleduji televizi, znám filmy, seriály třeba „Na plný plyn“, nebo akční filmy. Já už jsem za svůj život viděl hrozně moc těch filmů. Prostě chtěl jsem to tak nějak, jako třeba v těch filmech, že bych to tak nějak nalíčil. Na otázku proč zvolil jed psychologovi uvedl: „ aby to jako nevypadalo jako vražda, ...myslel jsem, že se jako taťka otráví, prostě že se ráno vzbudím, najdu ho někde, ...zavolal bych sanitku, ... třeba bych jel i s ním... Viděl jsem to mockrát – třeba ve filmech, ...třeba jed v prstenu, nasypal se do čaje, nebo tak.“* A proč změnil plán ? *„Tak v to úterý jsem se rozhodl, že když to nepůsobí, tak že budu muset vymyslet něco jinšího. A to mě napadl ten nůž. No takových filmů je moc, kde se používá nůž, ale teď si na žádný nevzpomínám.“* V další části k dotazům psychologa při vyšetření uvedl: *„Oblíbená knížka – čte si málo, moc ho to nebaví, knížku oblíbenou nemá – z časopisů jen televizní program.“* Výběr filmů v TV: - *“Nejradši se dívá na různé soutěže, kriminálky a jim podobné, díval se na televizi i večer, někdy do 23.00 hodin jak kdy. To bylo někdy i když chodil do školy, přes víkend běžně. Líbila se mu soutěž Chcete být milionářem, z filmů se díval průběžně na všechny, spíš měl v oblíbě drsnější, kde jsou vraždy, přepadení, bojování, bojové umění nebo něco takového.“*

Ze závěrečného hodnocení psychologa vybírám: *„Co do úrovně mentální kapacity není třeba pochybovat, prokazatelně lze hodnotit pásmo lepšího průměru až nadprůměru. Zůstává však skutečností, že schopnost praktického porozumění a chápání i relativně dostupných běžných sociálních situací je respektive zůstává nerozvíjena a zdá se evidentně proto, že prostředí doma chlapci neskýtalo nějakou oporu pro tvorbu internalizaci normativních vzorů. V osobnosti nezletilého nejsou známky výraznějších agresivních impulsů, snadno však upadá do pocitu méněcennosti, vlastní nedostatečnosti, obává se agrese z vnějšku. Jeho citové prožívání je velice chudé, mnohem více citů věnuje sám sobě, než svému okolí, jiným lidem.“*

Soudní znalci z oboru psychiatrie se k dotazu, zda nezletilý v době spáchání trestného činu trpěl duševní chorobou, nebo poruchou a v kladném případě, že ano, jakou a v jakém rozsahu uvedli: „*V době spáchání trestného činu netrpěl nezletilý O. B. duševní chorobou. Osobnost je dosud nezralá, disharmonicky rozvinutá – lze sledovat disociální rysy (nelítostný nezáměr o city druhých, neschopnost zakoušet vinu). Dále se vyjádřili, že z psychiatrického hlediska není jeho pobyt na svobodě nebezpečný a nevyžaduje žádnou z forem ochranného léčení psychiatrického* (Archiv PČR JmK, 2001, souhlas se zveřejněním podal mjr. Vladimír Matoušek – PČR SKPV Brno).

Závěr

Jak se bude vyvíjet další životní osud nezletilce zůstává velkou neznámou. Přejme mu, že pouze správným směrem. Po přečtení toho případu si jistě každý sám pro sebe musí udělat vlastní úsudek o tom, že současná filmová tvorba plná vražd a násilí rozhodně měla negativní vliv na formování vlastností nezletilého O. B. a podílela se výchově dalších mladistvých a nezletilých vrahů v dnešní společnosti. Cožpak se u nás nedokáže najít dost odborníků, kteří by vytvořili tlak ve společnosti, aby se tyto negativní vlivy dále nešířily? Stále se hledají cesty jak snižovat násilnou trestnou činnost, ale nikdo se nesnaží odstranit hlavní příčiny, které jsou všem známé a tento případ to také jasně dokazuje. Ke spáchání vraždy otce nevedlo nezletilého O. B. ale pouze sledování televize. Počátek vidím již ve ztrátě matky v ranném dětství, což na každém dítěti ponechá následky. Otec se poté sice velice snažil o syna pečovat sám, ale vzhledem ke svému zaměstnání, kdy domů dojížděl až večer, na to stačit nemohl. Z nedostatku volného času se nemohl synovi plně věnovat, trávit s ním odpoledne, zapojovat ho do volnočasových aktivit a pomáhat mu v nich. Syn tak zůstával pouze doma a sám, nudu krátil sledováním televize. Otec se ve shonu pouze zmáhal na kontrolu synových výsledků ve škole, ale na samotnou přípravu nebo případnou pomoc ve výuce již nezbýval čas. Z tohoto důvodu měl poté syn problémy s výukou. A vzhledem k tomu, že byl za špatné známky trestán, začal praktikovat různé triky a vytáčky i vůči učitelům, což vedlo dál k poznámkám, za které byl také trestán. V několika podobných případech u dětí se špatnými školními výsledky jsou vlastně jejich známky známkou i pro rodiče za to, jakým způsobem provádějí kontrolu dítěte a jak mu případně pomáhají s přípravou. V synovi se jeho prožitky postupem času

hromadily, až došlo k jeho naplnění negativistickými prožitky s otcem a k následnému spáchání vraždy. Za smrt matky nikdo nemohl, ale postoje otce k výchově syna měly být určitě jiné. V rodině a ve výchově syna vidím největší chybu, která vedla ke smrti otce. Zřejmě zde také vážla komunikace mezi školou a otcem, a to chybou opět ze strany otce. Při častějších nebo pravidelných návštěvách školy se rodič dozví vše, tak jak ve skutečnosti je a ne zprostředkované od dítěte.

4.2. Olešnice

Nález poškozené

Dne 12. srpna 2004 byla v Olešnici u Hradce Králové nalezena v místě svého bydliště v rodinném domku těžce zraněná osmdesátiletá žena Anna O. svým synovcem. Na dotazy, co se jí stalo odpovídala pouze křikem *Dejte mi už pokoj, nechtě mě už být!* Stejná reakce měla i po příjezdu rychlé záchranné služby při ošetření. V nemocnici svým zraněním po čtyřech dnech podlehla, a to zejména komplikovanému úrazovému poškození mozku.

Soudní lékaři

Soudní lékaři během soudní pitvy zjistili mnohočetné splývající krevní výrony v měkkých lebních pokrývkách, zlomeninu nosních kůstek, splývající krvácení nad oběma polokoulemi mozku, a také příměs krve v mozkových komorách. Na krku měla poškozená osm bodnořezných ran, další dvě byly nalezeny na trupu.

Ze znaleckého posudku soudních lékařů bylo mimo podrobný popis zranění patrné, že po dobu napadení byla poškozená vystavena značným psychickým útrapám, měla značnou úzkost, pocit ohrožení na životě, strach z dalšího útoku a bolesti na hranici snesitelnosti, přičemž tyto útrapy trvaly od útoku pachatele nebo pachatelů do doby, dokud neupadla do kómatu krátce před smrtí.

Průběh vyšetřování

V době provádění soudní pitvy již kriminalisté znali předmět, kterým pachatel útočil na hrdlo oběti. Jednalo se o celokovové nůžky zajištěné během ohledání místa činu. Soudní lékaři předběžně upozornili na různorodost bodných kanálů, které rány nůžkami způsobily. Z tohoto zjištění vyvstala otázka, zda se často měnila poloha oběti a útočníka nebo bylo útočníků více a napadli starou ženu z různých úhlů?

Mezi několika vyšetřovacími verzemi existovala také možnost loupežného útoku nezletilého chovance z nedalekého výchovného ústavu mládeže, který byl v době inkriminovaného napadení poškozeného na útěku. V minulosti již měl za sebou několik okradených stařenek. Tato verze se nakonec ukázala jako nepravdivá, ale při výslechu chovance padlo jméno dalšího nezletilého, který později jako první z pachatelů odkryl otřesnou událost. Za vším stál muž V. G., v minulosti již několikrát soudně trestaný za různou trestnou činnost. V. G. trestný čin připravoval, neboť poškozenou znal, setkával se s ní na pracovišti a několikrát ji i navštívil. Ke svému činu si na výpomoc vzal mladistvého pachatele ze svého příbuzenstva a dále pět nezletilých pachatelů. V. G. ve smluvený den řídil svoje motorové vozidlo, ve kterém společně s ním jel jeho mladistvý příbuzný a pět nezletilých chlapců. Přijeli v Olešnici do blízkosti domku poškozené, kde V. G. všem dal instrukce, jak se mají v domku poškozené chovat a co mají dělat. Přímou je nabádal k odcizení finanční hotovosti a v případě, že by se stařenka bránila, měli použít fyzické násilí s úmyslem způsobit poškozené smrt. Dále pěti chlapcům sdělil, že oni sami se nemusí ničeho obávat, neboť jejich věk je nízký a nemusí se obávat v případě prozrazení jakéhokoliv trestu. Mladistvý společně s pěti nezletilými vnikli do domu stařenky, V. G. na ně čekal u vozidla na smluveném místě. V domku ji všichni společně napadli a to údery otevřenou dlaní a pěstí, kopy, bitím paličkou na maso do hlavy a bodáním přinesenými nůžkami do oblasti krku a hrudníku. Poté prohledali dům a odnesli finanční hotovost v minimální hodnotě 2.000,-Kč. Dům poté opustili, uzamkli a klíče zahodili, peníze předali čekajícímu V. G.

Osobnosti pachatelů

Při vyšetřování **V. G.** nikdy svoji vinu nedoznal. Nejprve dozal, že skupinku šesti chlapců na místo přivezl, ale netušil, co mají v úmyslu. Později si vymýšlel různá místa, na kterých měl být v době spáchání trestného činu, ale žádné z prováděných svědectví pro něho nevyzněla dobře. Jeho *mladistvý* příbuzný se po prvotním doznání snažil svoji výpověď zkreslit, ovšem jeho intelektové schopnosti nestačily na nějakou souvislou konfabulaci. Inkriminované jednání bylo důsledkem disharmonického vývoje osobnosti, aniž by to znamenalo snížení jeho ovládacích a rozpoznávacích schopností. Uplynulý školní rok v 7. ročníku zvláštní školy nebyl klasifikován, strávil totiž celkem tři měsíce na útěku, z výchovného ústavu utekl celkem čtyřikrát, v čemž ho rodiče plně podporují a také kryjí. Je agresivní ke spolužákům, drzý na učitele, má už za sebou několik majetkových i násilných trestných činů. Velice negativním faktorem v jeho výchově je kriminalita otce a kriminalita v širší rodině. Snížený intelekt do pásma lehké mentální retardace, sociální inteligence je ovšem u něho velmi dobrá. V emoční éře je oploštělý, chybí lítost a pocit viny při provinění, nedostatek morálních zábran, přítomny jsou i agresivní rysy. Představme si dále útržkovitě ještě osobnosti dalších násilníků, podílejících se na smrti poškozené.

Nezletilec č. 1

Stejně jako ostatní měnil výpověď ze strachu z trestu, dobře ví, že je beztrestný. Bojí se pomsty rodiny **V. G.** Jeho osobnost se rozvíjí výrazně disharmonicky vlivem prožitých psychické a hlavně emoční deprivace od samého dětství, kdy matka zanedbávala výchovu dětí od jejich narození. Definitivně svoje děti opustila, když mu bylo 6 let. Strádá tím, že se rodina o něho skoro nezajímá, přitom by se do ní vrátit. Dítě s potřebou vysoce individuálního přístupu výchovného, včetně podávání psychofarmak. Prognóza – resocializace se jeví jaké nejistá.

Nezletilec č. 2

Nikdy ani nedoznal, že by vůbec byl v Olešnici. Při výsleších utíká ze situace. Na znalce se přestává dívat, dívá se bokem dolů a schoulí se v křesle. Přesto ochotně namaluje olešnický domek oběti a uvádí: „Myslím na to, už se toho nikdy nezbavím“. Myšlení má jednoduše strukturované, pomalé, egocentrické, není motivován v situaci, která mu přináší nelibost, v jeho osobnosti jsou převzaty normy, zvyklosti a cítění cikánské minority. Lehká mentální retardace. Asocializované poruchy chování.

Nezletilec č. 3

„*O čem to mluvíte?*“, vyjel na znalce, jen co padlo zmínka o mrtvé staré paní. „*Vy si o mně myslíte, že jsem nějaký blbej, ale já zas tak blbej nejsem!*“ Na otázku, zda byl

někdy v Olešnici tak křičí: „*Nic neřeknu...Nikdy jsem nebyl...Nic neznám...Proč mě pořád vyslýcháte?*“

Choulí se v křesle, zacpává si prsty uši. Později dodává: „*Nic si nepamatuji.....Všechno jsem věděl, ale nebyl jsem tam...Nevím...Nebo jsem tam byl a nepamatoval jsem si to.*“ Přitom ihned po příchodu do výchovného ústavu mezi dětmi oznámil, že je tam za vraždu. Jakýkoliv příkaz ze strany vychovatelů a pedagogů neguje: „*Vy jste na mě zlí kvůli té bábě jedný zkurvený, jak jsem si do ní píchnul...Tak jsem do ní píchnul, no a co?*“ Jindy se ale svěčuje, že nemůže spát, že slyší tu paní řvát. V jeho chování chybí jakákoliv pokora, k okolí bojovně vyladěný, agresivní chování pramení z navenek skrývané sebelítosti, ze vzteku. Agresivní tendence a agresivní chování prezentuje nezakrytě, jde o životní program, o způsob řešení problémů. Lže i ve snadno ověřitelných situacích, tzv. nenapravitelný lhář, stejně tak popírá pro něj nepřijatelné skutečnosti. Můžeme se divit? Otec požíval alkohol a návykové látky. Matka se o děti nestarala, přímo je ohrožovala na zdraví. U chlapce znalci konstatovali zvlášť disharmonický vývoj osobnosti směrem k sociopatii, dále neklid, pudovost, impulzivitu, podrážděnost. Hoch neumí přijmout prohru, stejně jako prožitek vlastní slabosti. Duševní chorobou netrpí, resocializace není zcela jistá.

Nezletilec č. 4

Po jednom z výslechů na policii se ve dveřích obrátil a řekl: „*Stejně tu budeme jednou vládnout my černý!*“ Účast na smrti poškozené popírá, byl prý v té době na brigádě. Falešné alibi se mu snaží za účasti rodiny zajistit romský kurátor, který si ovšem na kurátora jen hraje. U chlapce je zjištěna tendence k přesouvání viny na okolí, bez přiznání vlastního podílu. Dále zjištěna tendence unikat vlastní zodpovědnosti při vlastním závadovém chování. Citové prožívání se jeví jako povrchní, neprožité, aktuální i předstírané. Trpí disharmonickým vývojem diferencující se osobnosti, která směřuje k sociopatii. Resocializace nejistá.

Nezletilec č. 5

Osobnost nese známky hluboké citové deprivace. Je motivován pro uspokojování vlastních potřeb bez ohledu na druhé. Trpí závažně disharmonickým vývojem osobnosti směrem k sociopatii. Přítomny hyperkritické poruchy chování. Netrpí duševní chorobou, tedy psychotickým onemocněním, nezjištěna ani duševní porucha. Jeho názor na smrt poškozené? „*Já už o tom nechci povídat. Mě už to tady nebaví.*“ (Kriminalistický sborník 2007, souhlas se zveřejněním podala redakce sborníku).

Závěr

Nezletilí pachatelé trestného činu vraždy skončili ve výchovných ústavech. Mladistvý pachatel byl po několika odvoláních odsouzen k trestu odnětí svobody v době trvání 7 let. V.G. byl taktéž po několika odvoláních odsouzen k trestu odnětí svobody v době trvání 14 let. Mezi námi se pohybuje už několikátá generace dětí deprivantů, kriminálních a násilníků, kteří kromě výkonu trestu a pobírání sociálních příspěvků budou zase plodit a rodit další deprivanty, kriminálníky a násilníky. Kdo to nechce vidět, strká hlavu do písku. Však oni si ji tam ti hošové najdou...Šest výtečníků představujících jen výšeč problému – mělo z hlediska dospělého chlapa zatím vizáž směšných dětských figurek. Ale brzo se obalí svaly a nabudou síly. Zločineckých návyků, stejně jako surovostí, měli už jako děti na rozdávání. Běhají mezi námi „odjištěné granáty“. Nezletilí pachatelé uvedené vraždy jsou všichni z výchovného ústavu. Do něho se každý dostal z obdobných důvodů. Někteří rodiče jsou alkoholici, někteří mají zkušenosti s trestní minulostí. O některé se rodiče dokonce nestarali od dětství. Jsou všichni z rómské komunity. U všech pachatelů je počátek tohoto vyústění u rodičů. U rómských dětí je v těchto případech velice těžká práce našich sociálních institucí, a to už jen v navázání kontaktu s rodinou takovýchto dětí, natož poté v nějaké spolupráci vedoucí k nápravě dítěte. V tomto případě určitě při výchovy a při vzoru svým dětem selhali na prvním místě rodiče. Úloha sociálních institucí byla velice těžká, ale i umístění dětí do výchovného ústavu je výsledkem dobré práce. V ústavu samotném je už otázkou, jakým způsobem jsou umístěné děti kontrolovány, kolik takto problémových dětí má na starosti jeden výchovný pracovník a co si výchovný pracovník může k dětem dovolit. Myslím si, že výchovné ústavy v současné době mají málo výchovných pracovníků, a to hlavně z důvodu finančních prostředků určených státním rozpočtem na jejich provoz. Nemůžeme chtít po výchovném pracovníkovi, který má na starosti minimálně skupinu 15 problémových dětí, aby z nich „udělal“ osobnosti schopné zapojit se normálního dění naší společnosti.

V současné době se statisticky sleduje počet spáchaných vražd, a to jak po stránce procenta objasnění těchto činů, tak po stránce věku pachatelů vražd. V období od roku 2007 do konce roku 2009 bylo na území Jihomoravského kraje statisticky zjištěno 73 pachatelů vražd, z toho bylo osm pachatelů mladistvých a dva pachatelé nezletilí. Na

tomto nejzávažnějším násilném trestném činu se tedy v období tří let podíleli dva nezletilí pachatelé. Je otázkou, zda je toto číslo ve srovnání s celkovým počtem pachatelů nízké nebo naopak vysoké. Myslím si, že je v silách naší společnosti, a to rodinou počínaje a různými sociálními a pedagogickými institucemi konče, docílit vymizení nezletilých pachatelů ze statistik trestného činu vražda (přílohy č. 2, 3, 4).

5. Prevence předcházení násilí ze strany nezletilých pachatelů

Prevence obecně znamená předcházení nějakým, zpravidla škodlivým vlivům. Skutečnou prevencí je záměrné, cílové a systematické působení. Není tedy možné za prevenci považovat jakoukoliv činnost prováděnou kdykoliv a kýmkoliv. Obsah prevence musí mít jasně stanovený cíl a konkrétně formulované prostředky. V současném období stojí před orgány státu několik důležitých úkolů, které mají povzbudit uskutečňování preventivní práce s mládeží na místní úrovni. Stát by měl prostřednictvím obcí a dalších institucí, jako např. škol, policie, domů dětí a mládeže zintenzivnit propagační a informační kampaň o významu preventivních aktivit na místní úrovni pro omezování kriminality a poukazovat na logické důsledky zásady, že problémy mohou a musí být řešeny tam, kde vznikají. V této souvislosti by měl stát pečovat o náležité poučení všech zainteresovaných osob a institucí o metodách preventivní práce na místní úrovni, o vytváření dostatečného zázemí informací o úspěšných preventivních programech v zahraničí i u nás, a to včetně metodických postupů a jejich realizace. Současně s těmito úkoly je potřeba stále přesnějšího právního rámce nově se rozvíjejících preventivních aktivit na místní úrovni, neboli průběžné prověřování funkčnosti platných právních předpisů. Úkolem státu je i nadále jednoznačně signalizovat jeho zájem na uskutečňování a prohlubování preventivních aktivit na místní úrovni, který je vhodné dokumentovat jednak metodickou pomocí ve směru od státních institucí směrem k městům a obcím, tak i vytvořením nosné koncepce propojení činností jednotlivých resortů v oblasti prevence s důrazem na metody a formy faktické spolupráce na úrovni místa.

Rozvoj preventivní práce na místní úrovni klade určité požadavky i na zastupitelstva a obecní úřady. Především je nutné, aby zástupci měst projevovali o problematiku prevence ve své obci trvalý zájem. Jde o činnost dlouhodobou, interakční, zaměřenou na malé postupné cíle, uskutečňovanou se znalostí věci.

5.1. Rozdělení prevence

V současné době existuje několik různých variant, co si můžeme představit pod pojmem prevence. Za jednu z nejkompexnějších definicí se dá považovat vymezení Vlčka a Zapletala (1994), podle nichž do prevence kriminality *náleží veškeré aktivity směřující k předcházení páchaní trestných činů, ke snižování jejich výskytu cestou zamezení páchaní nebo neutralizací příčin a podmínek vzniku trestných činů. Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Prevence tedy představuje pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započatím nebo před jejím pokračováním.*

V naší odborné literatuře se převážně prosazuje **tripartitní členění prevence** na :

- a) sociální** – představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti. Sociální prevence je součástí sociální politiky státu a jejím středem je jedinec a jeho sklony k páchané trestné činnosti a dále prostředí, v nichž probíhají procesy socializace, tedy rodina, škola, sféra volného času, komunita v místě v bydliště.
- b) situační** – staví na konkrétních zkušenostech, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností, iniciuje opatření znesnadňující páchaní trestné činnosti, zvyšující možnost odhalení pachatelů trestných činů a snižující prospěch z trestné činnosti.
- c) viktimní** – prevence toho, jak se nestát obětí trestného činu.

Tripartitní členění je dále kombinováno podle **adresátů prevence** :

- a) primární** - strategie nepřímá je necíleně orientována na celou společnost, její instituce a občany, spočívá převážně v optimalizaci životních podmínek, zvláště sociálních,
- b) sekundární** – přímá strategie orientovaná na jedince a skupiny kriminálně závadové, ať již jako potenciální pachatelé či oběti,
- c) terciální** – přímá preventivní strategie zaměřená na předcházení kriminální recidivě, jedná se o ty části společnosti, které již byly kriminalitou zasaženy.

Prevenci kriminality lze chápat jako soubor aktivit vyvíjených státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty, směřujícími ke kontrole kriminality i ke snížení strachu z ní (Večerka a kol., 1997).

5.2. Preventivní programy

Na základě současných znalostí o vlivu rodiny na trestnou činnost svých členů, zvláště dětí, se zdá logické, že preventivní aktivity by měly směřovat především do prostředí **rodiny**. Druhým hlavním sociálním systémem odpovědným za socializaci mládeže je **škola**. Úloha školní výchovy v prevenci kriminality je velmi významná mimo jiné již tím, že děti v nich stráví podstatnou část svého formativního období. Dalším socializačním prostředím u dětí a mládeže se stává trávení **volného času**. Tři uvedené systémy spolu úzce souvisí a měly by být vzájemně provázány.

Preventivní programy situované do prostředí **rodiny** můžeme rozdělit na dva základní typy. Jde zvláště o různé druhy *školení rodičů* a nejrůznější typy *podpory* handicapovaných rodin. *Školení rodičů* při snižování problémového chování mládeže je nutné oddělovat od vlivů školy na dítě a jiných intervencí do rodiny. Jedná se většinou o primární prevenci a ve většině případů má jejich realizace vliv jak na problémové dítě, tak na jeho případné sourozence. Problémem u těchto školení je však vysoká míra „odpadlíků“, tedy těch, kteří školení nedokončí. Znevýhodněným rodinám může být v rámci *podpory* poskytována široká škála sociálních služeb (včetně poradenských služeb) zprostředkováním kontaktů s jinými institucemi, speciální lékařské péče atd. Případné delikventní chování dítěte je ve většině případů jako první zpozorované v prostředí rodiny. Školení rodičů a různé podpory rodin jsou tedy používány v prvním sledu preventivních kroků směrem k dítěti. Výhodou programů rané intervence je jejich jednotné a včasné působení, což je paradoxně problémem při jejich následném hodnocení. Programy totiž působí na jednotlivce v době časově dosti vzdálené od počátků delikvence, proto hodnotit jejich konečnou prospěšnost je velmi obtížné. Programy rané intervence do rodin jsou finančně i organizačně náročné. V našich

podmínkách by bylo možné využít některých již existujících služeb. Vytipovat problémové rodiny, resp. ohrožené děti, by bylo možné prostřednictvím orgánů péče o dítě obecních úřadů, které by musely další intervenci zajistit i organizačně. Využít by se dalo zkušeností pracovníků z pedagogicko – psychologických poraden, případně poraden pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, pediatrů a dalších sociálních služeb.

Preventivní programy orientované na **školu** jsou neméně důležité jak programy orientované na rodinu. Ve škole by žáci měli být vhodně motivováni a mělo by jim být poskytováno uspokojení z dosaženého výkonu. Tyto podmínky však škola naplňuje většinou pouze u bezproblémových dětí. Školy jsou totiž modelovány spíše podle potřeb společnosti než podle potřeb jedince. Z tohoto faktu je třeba vycházet a od školy očekávat pouze to, co poskytovat může. Vzhledem k jejím ojedinělým možnostem dlouhodobého a systematického působení nejsou ovšem její předpoklady špatné. Problémem bývají žáci se špatným vztahem ke škole a ke vzdělání vůbec. Školní neúspěšnost ve školních výkonech a pocity selhání často vedou mladé jedince k sociálně deviantnímu chování. I proto je vhodné snažit se minimalizovat jejich vznik tím, že speciální preventivní strategie budou směřovat ve větší míře do prostředí školy. Mezi předpoklad preventivní práce na školách patří organizační struktura školy a tzv. hodnota školy. Úspěšná a vskutku efektivní škola se vyznačuje vysokou angažovaností žáků, kteří si vzájemně důvěřují se svými pedagogy, kde veškerá pravidla jsou jasná a důsledně vyžadovaná. Do této oblasti patří *obsah učiva*, kde mají být pokud možno adekvátně vyváženy teoretické a praktické poznatky. Dále sem patří *způsob výuky*, který počítá s určitými vyššími nároky na pedagogické umění učitelů, schopnost pečlivého a přiměřeného výběru učiva v souladu s kulturní a vzdělanostní rozdílností žáků. Důležitým je vztah „učitel – žák“, který je vytvořen na základě vzájemné úcty a učitel by v něm měl zvládat nejen vlastní konflikty s různými žáky, ale i mezi nimi navzájem. Posledním znakem úspěšné školy jsou metody odměňování a trestání žáků, kde je nejvýznamnějším rysem styl „vynucování“ dodržování pravidel, která mají být zřetelná, jasná a předvídatelná. Samotné „vynucování“ má probíhat v klimatu tolerance a mají se na něm podílet všichni učitelé.

Mezi konkrétní preventivní programy orientované na školy patří zavádění výuky *sociálních dovedností a sociálního učení*, což zvyšuje schopnost žáků anticipovat a řešit konfliktní situace. Programy *výuky sociálních dovedností* jsou založeny na myšlence, že

poruchy chování, jakými jsou kriminalita a další sociálně patologické jevy, mohou být důsledkem neschopnosti rozvíjet a udržovat pozitivní sociální vztahy, což může být způsobeno nedostatkem sociálních dovedností. Cílem intervence do oblasti *sociálního učení* je změnit nejenom prožívání a chování dětí, ale i modifikovat sociální struktury, ve kterých se děti pohybují. Dále se jedná o programy řešící problémy záškoláctví, šikanování, s poruchovostí školních výkonů spojených s přechodem z nižšího stupně na vyšší apod. (Večerka a kol., 1997).

V současné době je společností směrem ke škole prevenci kriminality věnována vysoká pozornost a je také důsledně prováděna. Zabývá se jí jak škola sama osobně, tak za pomoci Policie ČR, odborů při městských úřadech a dalších různých složek. Konkrétně u Policie ČR již několik let existuje na každém okresním ředitelství preventivně informační skupina, která pořádá ročně několik besed pro děti různého školního věku se širokým zaměřením.

Volný čas dětí a mládeže je specifický v tom, že tyto věkové kategorie ho mají o hodně více, než jejich starší kamarádi nebo rodiče. Faktory ovlivňující trávení volného času, jsou stejné. Se svým volným časem ale dítě na rozdíl od dospělých nemůže zacházet úplně svobodně. Hodně záleží na rodičích, jak jejich dítě svůj volný čas využívá. Dítěti se naskýtá využívání volného času v různých prostředích, a to buď doma, mezi kamarády nebo v určitých organizacích. S tím souvisí, zda volný čas bude dítě trávit samo mezi kamarády. V současné době u nás existuje několik druhů institucí zabývajících se volným časem dětí. Jsou to různá občanská sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné spolky, školní kluby, střediska pro volný čas, školní družiny, školní kluby nebo komerční organizace. Tyto všechny organizace doplňují působení rodiny, školy, města, kraje a dalších subjektů. Dítě si mezi tím vším může vybrat podle zaměření organizací, a to např. na organizace se sportovním zaměřením, technickým nebo kulturním zaměřením apod. U současných organizovaných volnočasových aktivit je velice důležitá schopnost osoby, která děti v těchto aktivitách vede. Dítě může být zapáleno do určitého sportu a pravidelně docházet na tréninkové jednotky, ale jeho vedoucí mu může tento elán svým přístupem otupit. Z tohoto důvodu je nutné hledat v osobách vedoucích oddílů ať už sportovních nebo s jiným zaměřením takové osoby, které jsou schopny dítě nejen naučit nové schopnosti a dovednosti, ale zároveň dítěti porozumět, umět mu poradit i z jiné oblasti. V této skutečnosti vidím největší problém ve volnočasových aktivitách pro děti.

V současné době je věnována státem nebo přímo obcemi pozornost tzv. **projektům sociální prevence**. Jedná se o projekty se státní dotací, které jsou určeny buď na sportovní aktivity nebo na zájmové aktivity. Každý takový projekt musí obsahovat zaměření projektu, hlavní cíl a stanovení cílové skupiny a další skutečnosti. V minulosti bylo z takovýchto projektů financováno několik sportovišť, školních hřišť, skate nebo in-line areálů nebo klubovny s technickým a podobným zaměřením. Cílem těchto projektů je nabídnutí možnosti aktivního prožívání volného času neorganizovaným dětem.

Novým projektem současnosti je zřizování tzv. nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Pokud jsou vlivy v rodině nebo ve škole jakkoliv rušivé a hodně zasahují do formování osobnosti dítěte, nebudou tyto děti využívat komerčních nabídek organizací. Děti se začnou stahovat do part na ulicích a z nedostatku jiné činnosti u nich lze předpokládat vznik patologického chování. Z tohoto důvodu začala vznikat nízkoprahová zařízení, jejichž rozvoj je podporován tzv. komunitním plánem prevence. Výhodou těchto zařízení je nízkoprahovost, ambulantní forma, streetwork, přístupnost, neomezení v čase dle otevírací doby, možnost vstupu do procesu utváření a fungování služby s klientem, zajištění návazné a následné péče, zprostředkování kontaktů na další pomáhající organizace a týmová spolupráce při řešení problémů (Informační materiál preventivního programu, MV ČR 2006).

5.3. Dílčí závěr

Prevenčí před patologickým chováním a možností následné možnosti páchaní trestné činnosti je nutné v současné rozvinuté společnosti věnovat vážnou pozornost. Stát, města a obce, rodina a různé instituce nemohou dopustit, aby naše děti z jakéhokoliv důvodu sešly na nesprávnou cestu životem. Prevence kriminality mládeže je úkol celé naší společnosti, které jsme my všichni součástí.

Závěr

Trestná činnost dítěte nebo mladého člověka nebývá náhodou či nějakým jednorázovým selháním, ale spíše vyústěním dlouhodobých, byť často skrytých problémů v rodině dítěte, ve škole nebo v jeho blízkém okolí. Tuto skutečnost by měli mít rodiče a pedagogové zvláště na zřeteli a měli by být k dítěti nejen důslední, ale také trpěliví. Pokud má dítě změnit své chování, my dospělí bychom mu měli jít příkladem a promyslet, v čem my můžeme změnit svoje chování. Stává se, že děti navenek svoji trestnou činnost zesměšňují, bagatelizují. Navenek cynický přístup bývá jen obrannou slupkou, jak neztratit samy před sebou tvář. Co pro ně tedy můžeme v tu chvíli udělat? Vyhledat odbornou pomoc a pustit se do nápravy společně s dítětem. Nebývá účinným řešením pouze předat dítě do rukou psychologa a doufat, že nám ho vrátí napravené. Je dobré, když se do procesu zapojí celá rodina. Vhodná bývá rodinná terapie, kdy se jednotlivých setkání účastní všichni členové rodiny. Lidé mají ze vstupu do terapie různé obavy, které jsou přirozené a pochopitelné. Pokud tyto obavy překonají a vydají se tou námáhavou, ale i dobrodružnou cestou, mohou svému dítěti účinně pomoci. Prevence kriminality je sice věcí celé společnosti, největší díl práce ovšem vždy zůstane na rodině. Práce náročné, ale radostné a smysluplné. Je lepší se věnovat důsledné prevenci, než později sledovat, jak je moje dítě umísťované do nějakého ústavu.

Ve své práci jsem se chtěl zabývat otázkou, zda je možné, aby současná společnost zamezila nebo úplně vymýtila trestnou činnost dětí. Jejím cílem tento úkol je. Myslím si, že i přes veškeré vynaložené úsilí všech stupňů výchovy dítěte, tedy rodičů, školy, mimoškolních zájmových kroužků a poté i OSPODy při městských úřadech a dalších pedagogických institucí, se tento úkol splnit nikdy nepodaří. Připadá mi to, jako boj s větrnými mlýny. V rodině se můžou na výchově kolem dítěte, které ještě nemělo žádné problémy s chováním, snažit podle svých nejlepších schopností a stejně to nebude to pravé. Snahou všech bude neudělat ve výchově chybu a dítě stejně nastoupí jinou cestou. Sice mu to bude trvat déle, než dítěti, kde výchovné prostředí neexistuje, ale skončí převážně stejně. Postupně se dostane na řízení na OSPOD, kde dostane vlastně první pokyny od někoho jiného, než jsou rodiče nebo pedagog ve škole. Záleží na tom, jak se k tomu které dítě postaví. Někomu už tato skutečnost začne vadit a půjde jak se říká do sebe, u někoho ani toto nepomůže. Po několika jednáních na OSPODu nebo v pedagogických poradnách bude dítě, které samo na sobě pracovat nemíní začít,

vystupovat ve společnosti pořád stejně. Bude u něho následovat další krok, kterým může být např. umístění do výchovného ústavu. Zde samozřejmě bude záležet na přístupu vychovatelů k takovému dítěti, ale hlavně záleží na tom, jak se dítě samo bude chtít s nově vzniklou situací poprat, jak se bude dále dívat na svoji budoucnost a co od svojí budoucnosti chce očekávat. Myslím si, že i když všechny instituce, podílející se na výchově dítěte, budou dělat vše tak, jak mají, může jim dítě tzv. „utéct mezi prsty“ a s jeho nápravou nebudou schopni udělat nic. Dítě i přes svůj nízký věk musí pochopit, co je pro jeho další život ve společnosti důležité, musí si uvědomit svoje místo ve společnosti, a také způsob chování, jakým se na toto místo musí dostat. Úkol to je pro děti velice těžký. Proto je nutné z naší strany činit takové kroky, aby byl dítěti ve svízelné situaci vždy někdo z nás na blízku, aby mu podal pomocnou ruku a aby se zajímal o jeho problémy, starosti. Snad se tento úkol v budoucnu podaří plnit ještě lépe, než doposud.

Největší problém vidím v současné době v komunikaci mezi dítětem, rodiči, následně školou a dalšími sociálními službami a institucemi. Je nutné ze strany rodičů rozpoznat sebemenší problém u dítěte a nebát se hlavně o tomto problému hovořit. Někdy se tato komunikace podaří, ale následně je už pro některé rodiče těžké s tímto problémem jít pro radu někam dál a snaží se problém vyřešit sami. Je těžké si uvědomit, že na něco nestačíme. Pokud se problém nepodaří rozpoznat rodičům, je dítěti nejbližší pedagog ve škole. V minulosti byl vysoký odliv pedagogů ze základních škol kvůli jejich finančnímu ohodnocení. V současné době se tato situace ustálila a pedagogové jsou dle mého názoru neustále kvalitnější a mnohdy jsou schopni dříve než rodiče rozpoznat nějaký problém u dítěte. Opět potom záleží na komunikaci a zpětně vazbě k rodičům anebo přímo k příslušným institucím. Praxi k bakalářské praxi jsem vykonal na OSPODu při Městském úřadu Blansko. Dle mého zjištění jsou tyto instituce po odhalení problému u dítěte okamžitě schopny reagovat a učinit veškerá možná opatření k blahu dítěte. Mnohdy jsou tyto instituce bombardovány za svoji nečinnost a je jim dávana vina za špatné řešení některých případů. Ze své bohužel krátké zkušenosti na tomto oddělení musím jednoznačně potvrdit, že jsou zde pracovníci schopní a zodpovědní. Nemohou ale řešit něco, o čem se nikdy nedozví. A opět se vracím k problému komunikace.

Sociální pomoc a ochrana dětí v naší společnosti je v současné době dle mého názoru dobře nastavena. Při jejím důsledném plnění a dodržování nemusíme mít do budoucna strach, že by našim dětem nebyla společnost schopna pomoci. Jediný problém vidím

v komunikaci mezi jednotlivci v prvopočátku zjištění problému. Komunikace mezi školou a následnými institucemi je dostatečná, chybí pouze ten první krok ve směru od rodiny. Na tom je nutné do budoucna zapracovat a je nutné se naučit, že je lepší problém řešit co nejdříve, než ho přehlížet a později zpytovat svědomí.

Resumé

Bakalářská práce „Vraždy a násilí páchané nezletilci jako selhání celého komplexu sociálních a pedagogických institucí“ poukazuje na problém výchovy dětí v současné společnosti s ohledem na páchaní trestné činnosti nezletilých pachatelů. Autor se v práci zabývá násilnou trestnou činností, které se mohou děti jako nezletilí pachatelé dopouštět. Dále se zabývá vnitřními i vnějšími aspekty, které vzájemným působením ovlivňují vývoj osobnosti dítěte. Zaměřuje se na problém výchovy v rodině, ve školských zařízeních, v zájmové činnosti, a také aktivitám volného času dítěte. Další oblastí je vliv výchovy v sociálních a pedagogických zařízeních, kterými dítě páchající trestnou činností může procházet. V praktické části autor popisuje dva konkrétní případy vražd, kterých se dopustili nezletilí pachatelé. Pozornost je také věnována oblasti prevence předcházení páchaní trestné činnosti násilného charakteru nezletilými pachateli. Cílem práce je tak zjistit, do jaké míry mají jednotlivé formy a oblasti výchovy vliv na kriminalitu dětí.

Anotace

Obsahem bakalářské práce „Vraždy a násilí páchané nezletilci jako selhání celého komplexu sociálních a pedagogických institucí“ je po úvodní části rozpracování pojmu vraždy a dalších možných násilných trestných činů. V další části jsou rozepsána výchovná prostředí dítěte, a také rušivé vlivy těchto výchovných prostředí, a to v rodinném prostředí, v prostředí školy, zájmové oblasti, při trávení volného času dětí, působení médií. Praktická část obsahuje rozbor dvou skutečných případů vražd, kterých se dopustili nezletilí pachatelé, a to v Uherském Hradišti a v Olešnici. Součástí těchto případů jsou i výsledná opatření vůči nezletilým pachatelům. Další část obsahuje možnosti prevence předcházení páchaní trestných činů nezletilými pachateli.

Klíčová slova

Vražda, nezletilý pachatel, pedagogika, výchova, výchovné prostředí, delikvence, sociální a pedagogické instituce, etopedie, prevence.

Annotation

The content of my bachelor's work called "Murders and Violence Committed by the Minors as a Result of a Failure of All Social and Pedagogical Institutions" is, after the introductory part, the elaboration of the term "murder" and also of other possible violent crimes. In the following part there are detailed the educational backgrounds of children and also the disruptive effects of these educational backgrounds, i.e. families, schools, leisure time groups, the media, etc.

The practical part contains the analysis of two real cases of murders, committed by the minors in Uherské Hradiště and Olešnice, supplemented with the consequent steps taken towards the criminals.

The final part includes the possible precautionary measures which would prevent crimes committed by the minors.

Key words:

Murder, minor culprit, pedagogy, education, educational background, delinquency, social and pedagogical institutions, ethopaedia, prevention.

Seznam literatury

- [1] Zákon č. 40 z roku 2009 Sb., trestní zákoník.
- [2] Zákon č. 109 z roku 2002 Sb., o výkonu ústavní nebo výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.
- [3] Zákon č. 140 z roku 1961 Sb., trestní zákon.
- [4] Zákon č. 141 z roku 1961 Sb., trestní řád.
- [5] Zákon č. 200 z roku 1990 Sb., o přestupcích.
- [6] Zákon č. 218 z roku 2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
- [7] Zákon č. 359 z roku 1999 o sociálně právní ochraně dětí
- [8] HRUŠKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 1081-303-2006.
- [9] JUDr. ZOUBKOVÁ, I. CSc., doc. MUDr. NIKL, J. CSc., PhDr. ČERNÍKOVÁ, V. CSc. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2001.
- [10] KOHOUTEK, R. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 1996. ISBN 80-85867-94-X.
- [11] KOLEKTIV autorů. *Základy speciální pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003.
- [12] KRAUS, B. *Sociální aspekty výchovy*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999. 135 s. ISBN 80-7041-135-X.
- [13] KRAUS, B. *Sociální pedagogika I – sylabus*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004.
- [14] MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN-80-7178-226-2.
- [15] MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0423-5.
- [16] NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. Praha: ASPI Publish, 2004.

- [17] VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, 1997. ISBN 80-85821-48-6
- [18] Kriminologický sborník, ročník LI, č. 5/2007 – Příliš mladí na vraždu str. 63-65.
- [19] Kriminologický sborník, ročník LII, č. 4/2008 – Příliš mladí na vraždu str. 53-56.
- [20] Odborná příloha časopisu Linka bezpečí, č. 06/07 2009.
- [21] *Trestní odpovědnost dětí a mladistvých*. Informační materiál preventivního projektu, I. + II. Díl. Praha: Odbor tisku a public relations Ministerstva vnitra, 2006.
- [22] Archiv Policie ČR, KŘ Brno, Služba kriminální policie a vyšetřování, Odbor obecné kriminality.

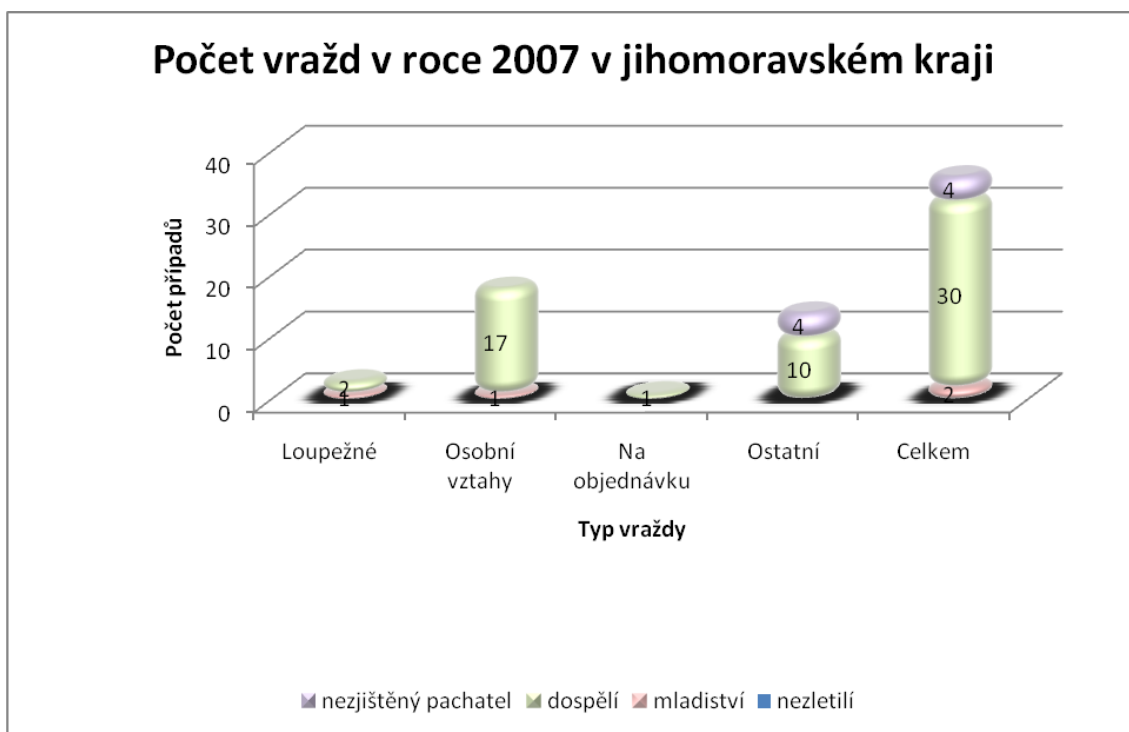
Seznam příloh

- Příloha č. 1 Vražedný nástroj k případu z Uherského Hradiště
- Příloha č. 2 Počet vražd v Jihomoravském kraji v roce 2007 s rozdělením dle věku pachatele (nezletilý, mladistvý, dospělý) a procento objasněnosti
- Příloha č. 3 Počet vražd v Jihomoravském kraji v roce 2008 s rozdělením dle věku pachatele (nezletilý, mladistvý, dospělý) a procento objasněnosti
- Příloha č. 4 Počet vražd v Jihomoravském kraji v roce 2009 s rozdělením dle věku pachatele (nezletilý, mladistvý, dospělý) a procento objasněnosti

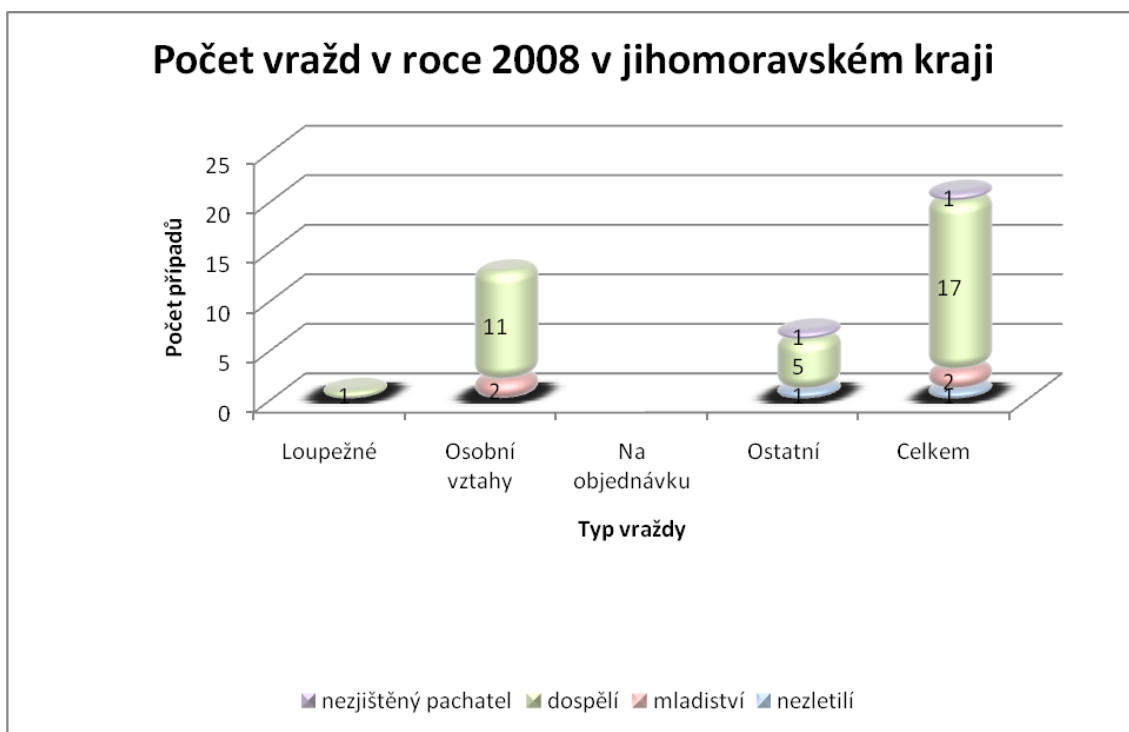
Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

